

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Obnova architektonických památek na Broumovsku

Bakalářská práce

Autor: Beáta Hanousková
Studijní program: B 7105 Historické vědy
Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Vedoucí práce: PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Beáta Hanousková

Studium: F12518

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Název bakalářské práce: **Obnova architektonických památek na Broumovsku**

Název bakalářské práce AJ: Architecture and Its Renovation in the Broumov Area

Anotace:

BP se bude zabývat přiblížením snahy o ochranu a obnovu některých arch.památek na Broumovsku. Seznámení se se zaniklými památkami či objekty, které se setkali s necitlivou rekonstrukcí. Metody zpracování: Studium odb.literatury, práce s prameny arch.povahy, terénní průzkum Literatura nebo archivní fondy: OTTE, Miroslav: Broumov, Historie a kulturní památky; KOŠŤÁL, Zdeněk: Dějiny Broumova a Broumovska; archivní fondy Agentury pro rozvoj Broumovska.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Dana Musilová, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 8.12.2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce PhDr. Vlastimila Havlíka, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové 25. 6. 2016

Beáta Hanousková

Anotace

HANOUSKOVÁ, Beáta. *Obnova architektonických památek na Broumovsku*. Hradec Králové: Filosofická fakulta, Univerzity Hradec Králové, 2016

Práce je zaměřena na obnovu architektonických památek na Broumovsku. Je rozdělena do několika částí. V úvodu ve stručnosti zmíní geografickou a historickou výjimečnost tohoto regionu. Dále nastiňuje základní principy památkové péče a současné možnosti financování obnovy památek. V další části se věnuje necitelným rekonstrukcím a demolicím historicky cenných budov, které nastaly po druhé světové válce a rekonstruovaným sakrálním i světským stavbám, kterým byl udělen některý z dotačních titulů na jejich záchranu. Závěrečná část práce je věnována agenturám, které začaly s kulturní a historickou obnovou města Broumov i okolních obcí. Cílem práce je prezentovat postupný vývoj a změnu přístupu člověka k dané památce, počátek vnímání historické hodnoty budov, uvést možnosti jejich záchrany společně s jejich popisem. V příloze práce se nacházejí historická vyobrazení zmíněných památek a moje vlastní fotografie.

Klíčová slova: Broumovsko, památková péče, architektonické památky, obnova památek

Annotation

HANOUSKOVÁ, Beáta. Architecture and Its Renovation in the Broumov Area. Hradec Králové: Faculty of Philosophy, University of Hradec Králové, 2016

This thesis is aimed on renovation architectural heritage in the Broumov Area. The bachelor thesis is divided into several parts. In the beginning, I would like to briefly mention geographical and historical exceptionality of the region Broumovsko. In the following part are outlined the basic principles of cultural heritage preservation and nowadays financing possibilities for the restoration of immovable monuments. The next part already deals with inappropriate reconstruction and demolition of historical valuable buildings which started after the Second World War. The last part deals with organizations that began with the cultural and historical restoration of the city Broumov and its surroundings. The most important part in that thesis is to make an analysis of current interesting rehabilitation of the selected cultural monuments. The main goal is to present valuable buildings and possibilities for its rehabilitation. The thesis also contains the plan, descriptions and photos of mentioned monuments.

Keywords: Broumovsko area, cultural heritage preservation, architectural monuments, restoration of the monuments

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především mému vedoucímu práce PhDr. Vlastimilovi Havlíkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky a čas, který mi věnoval po celou dobu vedení mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala p. Zdeňku Streubelovi za poskytnutí mnoha informací a cenných námětů pro mou práci.

Obsah

Úvod.....	9
1. Rozbor pramenů a literatury.....	10
2. Zeměpisné vymezení a historie Broumovska.....	12
3. Péče o památky.....	20
3.1 Vývoj památkové péče na území České republiky.....	20
3.2 Současná památková péče a ochrana kulturního dědictví.....	22
4. Obnova kulturních památek.....	24
4.1 Financování péče o kulturní památky.....	25
4.1.1 Dotační programy ministerstva kultury a dalších ministerstev.....	26
4.1.2 Dotační programy krajů a obcí.....	27
4.1.3 Fondy Evropské unie.....	28
4.1.4 Fondy Evropského hospodářského prostoru a Norské fondy.....	29
4.1.5 Ostatní možnosti financování v památkové péči.....	29
5. Případové studie – konkrétní příklady obnovy architektonických památek na Broumovsku.....	30
5.1 Městská památková zóna.....	31
5.1.1 Městské opevnění.....	32
5.1.2 Lokalita u Horní brány.....	33
5.1.3 Kostelní náměstí s děkanským kostelem sv. Petra a Pavla a jeho okolí.....	37
5.1.4 Benediktinský klášter.....	39
5.1.5 Mírové náměstí.....	39
5.1.6 Malé náměstí.....	42
5.1.7 Kostel sv. Václava a jeho okolí, lokalita U Dolní brány.....	43
5.1.8 Kostel sv. Ducha.....	44
5.1.9 Jihovýchodní část MPZ „pod hradbami“.....	45
5.2 Okolí MPZ.....	47
5.2.1 Vila MUDr. Roberta Stowassera.....	47
5.2.2 Hřbitovní kostel Panny Marie.....	49
5.2.3 Kostel Zmrtvýchvstání ve Velké Vsi.....	49
5.3 Obec Božanov.....	50
5.3.1 Kostel sv. Máří Magdalény.....	51

5.3.2 Venkovské usedlosti.....	52
6. Subjekty spjaté s obnovou architektonických památek na Broumovsku.....	53
6.1 Agentura pro rozvoj Broumovska.....	54
6.2 Collegium pro arte antiqua.....	57
6.3 DSO Broumovsko.....	57
6.4 MAS Broumovsko+.....	58
6.5 Omnium, z.s.....	58
6.6 Sdružení Stěňava.....	61
6.7 Tuž se, Broumovsko!	61
Závěr.....	63
Seznam použitých pramenů a literatury.....	65
Seznam zkratk.....	71
Přílohy.....	I
Seznam příloh.....	I
Plán s vyznačenými památkami města Broumov a obce Božanov	IV
Reprodukce archivních snímků a fotografií B. Hanousková	VI

Úvod

Téma bakalářské práce „Obnova architektonických památek na Broumovsku“ jsem si zvolila hned z několika důvodů. Hlavním důvodem je můj vztah k rodnému Broumovu a k jeho neobyčejnému kulturnímu a historickému bohatství, se kterým jsem se mohla seznamovat již od dětství. Dalším důvodem je můj zájem o ochranu kulturního dědictví a o dějiny umění – především o architekturu a malířství. S uvedeným tématem také souvisí můj zájem o současné přístupy k obnově těchto památek a jejich budoucí podobu a úlohu.

Na Broumovsku bylo v minulosti velmi nešetrně zacházeno s některými architektonickými památkami. Tyto objekty, některými z nichž se v práci také zabývám, nesou umělecké a kulturní hodnoty a udávají významný estetický ráz místu. Některé z nich přitom dosud nejsou chráněny jako kulturní památka. I přes uvedené hodnoty byly v minulosti ničeny a demolovány. V kontrastu k těmto necitelným zásahům jsou v předkládané práci uvedeny příklady záchrany příslušných památek a možnosti čerpání financí na jejich obnovu.

Na začátku jsou nastíněny základní geografické a historické údaje o Broumovsku.

Následující kapitola sleduje vývoj památkové péče až do její současné podoby. Významnou změnou přístupu k zachování, ochraně a rehabilitaci památek se stala možnost čerpání finanční podpory z různých dotačních titulů. V současné době existuje celá řada těchto titulů, jejichž pravidla pro získávání a udílení se často mění, ale především díky této možnosti se podstatně rozšířily možnosti péče o památky. Stručnému seznámení s možnostmi financování památek a charakteristice dotačních titulů je věnována samostatná kapitola. Ta uvádí hlavní část textu, která již zkoumá a hodnotí architektonické památky v Broumově a v obci Božanov. U konkrétních příkladů jsou popsány jejich hlavní historické a umělecké hodnoty. Právě zde jsou popisovány dva způsoby přístupu k památce – k památce bylo přistupováno kladně a byla či bude dále řádně obnovována a využita nebo naopak byla necitelně přestavěna či poničena. Někdy bohužel došlo k odstranění hodnotné stavby. Při takovémto narušení historické zástavby již stavba nedokázala být plnohodnotně nahrazena. Tato skutečnost není bohužel spjata pouze s minulostí. I dnes je demolice tím nejjednodušším řešením.

Dále jsou v práci uvedeny všechny spolky a sdružení, které podporovaly nebo stále podporují záchranu a obnovu památek na Broumovsku.

Cílem mé práce je zmapovat přístup k vybraným hodnotným stavbám, kulturním památkám a národním kulturním památkám ve městě Broumov a v obci Božanov. Práce obsahuje obecné informace o péči o památky a ucelený přehled možností financování jejich obnovy z grantů a dotačních titulů. Součástí práce jsou konkrétní příklady obnovy památek na Broumovsku.

1 Rozbor pramenů a literatury

K vybranému tématu existuje poměrně rozsáhlá základna pramenů a literatury, která se týká především architektonického dědictví broumovského regionu a jeho popisu. Publikace k samotné obnově architektonických památek v tomto regionu neexistuje.

Základním zdrojem pro zeměpisné vymezení a historii oblasti mi byla kniha Petra Bergmanna, Martina Buriana a Jany Jeřábkové s názvem *Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*.¹ Popisuje historický vývoj, kulturní a přírodní dědictví obcí a celé Broumovské kotliny. Pramenem pro historii a památky tohoto kraje mi byla také publikace Antonína Cechnera *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé*.² O historii Broumovska psal také Zdeněk Košťál.³

Důležitým zdrojem pro poznání architektonických památek na Broumovsku mi byla obsáhlá publikace od Petra Bergmanna *Broumovsko na historických zobrazeních*⁴, mimo jiné obsahující velké množství reprodukcí historických map, fotografií, litografií či pohlednic. Tyto materiály zobrazují často památky, které již neexistují nebo se nalézají v havarijním stavu. Především obrazový materiál v této obsáhlé publikaci jsem mohla použít pro metodu komparace se současným stavem vybraných

¹ Petr BERGMANN – Martin BURIAN – Jana JEŘÁBKOVÁ, *Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Martínkovice 2003.

² Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé*, Praha 1930.

³ Zdeněk KOŠŤÁL, *Dějiny Broumova a Broumovska*, Broumov 1989.

⁴ Petr BERGMANN, *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf historischen Abbildungen*. Starostín, 2013.

architektonických památek. Na stejné téma se zaměřuje kniha Lydie Baštecké a Barbory Trenčanské *Broumov*.⁵ V úvodu stručně seznamují s historií města a regionu. Dále kniha obsahuje popis vývoje názvosloví ulic města a profil osobnosti Josefa Streubela (1883 – 1963), jenž se zajímal o historii města Broumov. Sám pořizoval ve 30. letech 20. století fotografie, které jsou v publikaci obsaženy. Obě jmenované publikace se zaměřují na město Broumov a okolní obce.

Pramenné materiály pro téma obnovy objektů se nalézají v archivním fondu Národního památkového ústavu – Územního odborného pracoviště památkového ústavu v Josefově. Pro tuto práci byla využita spisová dokumentace pro MPZ Broumov. Díky zpracovanému programu pro regeneraci MPZ Broumov může město čerpat finance z rozpočtu MK. Ty jsou určeny k obnově KP, které se nacházejí v MPZ Broumov. V uvedené dokumentaci se nachází závazná stanoviska vydána MěÚ Broumov – stavebním odborem, k žádostem o povolení rekonstrukce objektu, (nemusí být KP/NKP) nebo o finanční příspěvek, jedná-li se o KP. Závazné stanovisko je vydáno MěÚ Broumov až po písemném vyjádření NPÚ – ÚOP v Josefově, jež je také obsaženo ve spisové dokumentaci MPZ Broumov. V dokumentaci se dále nachází rozhodnutí MěÚ Broumov či MK o udělení účelového finančního příspěvku na obnovu dané KP. Spisová dokumentace také obsahuje všechny programy pro Regeneraci městské památkové zóny od roku 1999, v nichž jsou zevrubně popsány všechny objekty zahrnuté do MPZ Broumov.⁶

Podobná dokumentace je vedena k obci Božanov. Ovšem tady se nejedná o VPZ ani o VPR, proto v dokumentaci nalezneme pouze materiály ke KP. Jedná se opět o písemná vyjádření odpovědného orgánu NPÚ – ÚOP v Josefově na žádosti o vyjádření podaná MěÚ Broumov stavebním odborem. Dále spisová dokumentace zahrnuje závazná stanoviska vydána MK, kde mimo jiné dokumenty obsahují podmínky, za kterých je daná rekonstrukce přípustná.⁷

Některé důležité materiály jsem získala od majitelů objektů. Velká část informací o architektonických památkách na Broumovsku, jejich historii, popisu, o poskytování

⁵ Lydia BAŠTECKÁ – Barbora TRENČANSKÁ, *Broumov*, Praha 2013

⁶ ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov.

⁷ ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov.

finančních prostředků na jejich rekonstrukci jsou publikovány v Broumovských novinách.⁸

Téma vývoje památkové péče mi nejvíce přiblížily knihy, reprinty prací Aloise Riegla⁹ a jeho žáka Maxe Dvořáka.¹⁰ Karel Kuča a Věra Kučová věnovali svou publikaci *Principy památkového urbanismu*¹¹ současné památkové péči, jež se nezaobírá pouze jednotlivými objekty, ale i chráněnými památkovými zónami či rezervacemi. Pramennou základnou pro současnou památkovou péči je nepochybně zákon č. 20/1987 o státní památkové péči.

Pro oblast financování historických památek existuje více zdrojů. Publikací, která podrobně přibližuje možnosti získávání finančních prostředků pro obnovu památek, je *Návod k použití: získání finančních prostředků na obnovu kulturní památky*¹² od Vojtěcha Pošmourného nebo práce Tomáše Peka *Stavební památky – specifika přípravy a financování jejich obnovy, údržby a provozu*.¹³

2. Zeměpisné vymezení a historie Broumovska

Myslím, že je velmi důležité zmínit geografickou polohu a stručný nástin minulosti Broumovska, poněvadž se jedná o velmi důležitou součást obrazu dnešní podoby města a jeho nedalekého okolí. Ačkoliv se jedná o místo, které je uloženo v severovýchodní části dnešního státu, vždy bylo významným místem kultury, umění, historického dění a také hospodářské činnosti.

Broumovsko je velmi zajímavě geograficky situováno. Od sousedního Polska je na severovýchodní straně odděleno tzv. Javořími horami, kdežto ve vnitrozemí jej oddělují od Policka na jihozápadní straně pískovcové Broumovské a Polické stěny, které navazují směrem k východu na Stolové hory. Samotný Broumov pak leží na vyvýšeném terénu nad řekou Stěnava. Přestože nemůžeme zcela s jistotou říci, kdy bylo

⁸ Do roku 2011 také Broumovský zpravodaj.

⁹ Alois RIEGL, *Moderní památková péče*, Praha 2003.

¹⁰ Max DVOŘÁK, *Katechismus památkové péče*. Praha 2004.

¹¹ Karel KUČA – Věra KUČOVÁ, *Principy památkového urbanismu*, Praha 2000.

¹² Vojtěch POŠMOURNÝ, *Návod k použití: získání finančních prostředků na obnovu kulturní památky*, Praha 2014.

¹³ Tomáš PEK, *Stavební památky – specifika přípravy a financování jejich obnovy, údržby a provozu*, Praha 2009.

Broumovsko, tehdy velmi zalesněná krajina, prvně obydleno, máme však zachované písemné dokumenty vztahující se k počátku 13. století, kdy r. 1213 Policko a Broumovsko připadly břevnovským benediktinům¹⁴, kteří následně sedm set let spravovali toto místo. V daném období započal celý proces promyšlené kolonizace území, a to převážně německými kolonisty. Německé obyvatelstvo tak do místního kraje vtisklo své urbanistické řešení města či okolních vesnic.

Mimo zápisy na zadní desce kodexu „Super Cantica canticorum“, které jsou dokladem kolonizace různých částí Broumova, klademe samotný vznik města až do roku 1255, kdy na skalnatém ostrohu bylo založeno město Broumov.¹⁵ O další rozvoj města a jeho řemeslné, a především soukenické výroby se postaralo nedochované privilegium od Přemysla Otakara II., které pojednávalo o výrobě sukna a nabídnutí vlny každým obchodníkem, který přejíždí přes město. Dalším důležitým činem, který vedl k rozvoji města, byl rok 1348, kdy Karel IV. udílí stejná práva městu, jako měly královská města Hradec Králové či Kladsko.¹⁶

Ačkoliv bychom mohli říci, že město se svým okolím zažívalo velký rozkvět a stalo se ve 14. století kulturním centrem, ve století následujícím muselo čelit husitským válkám, kdy byla většina financí vložena na stavbu opevnění města a ještě v 70. letech téhož století bylo město obsazeno vojáky ve službě uherského krále Matyáše.¹⁷

Dalšími pohromami byl Broumov zasažen ve století 16. Jednalo se především o rok 1540, kdy Broumovsko zažilo sucho a neúrodu, nebo příchod velké povodně roku 1570. Před jinou velkou povodní, roku 1549, Broumov také vyhořel a v poslední čtvrtině 16. století jej zasáhl mor. Přesto se v tomto období dostal na pozici velmi významného vývozce kvalitního sukna. Velmi dobrý hospodářský a řemeslný vzrůst se nejvíce projevil ve výstavbě města. Oproti tomu můžeme mluvit o značném úpadku katolické víry a kláštera kvůli vlivu protestantského učení Martina Luthera, které bylo lidem bližší nikoli jen kvůli jazyku, ale i jako obrana proti moci církevní vrchnosti. Opat Wolfgang Selender přišel na Broumovsko na počátku 17. století se silným

¹⁴ Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé*, Praha 1930, s. 7.

¹⁵ Lydia BAŠTECKÁ – Barbora TRENČANSKÁ, *Broumov*, Praha 2013, s. 8.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 8 – 9.

¹⁷ Miroslav OTTE, *Broumovsko*, Městský úřad v Broumově 2002.

rekatolizačním úsilím. To se mu však nejvíce podařilo na vesnicích, které značně podporoval. Také se pokusil o uzavření luteránského kostela u Dolní brány, což přispělo k pražské defenestraci (1618) a rozpoutání třicetileté války.¹⁸ Ještě před bitvou na Bílé hoře byl klášter vypleněn a Wolfgang Selender uprchl z Broumova. Jednalo se o krátké přerušení vlády benediktinů na Broumovsku. Klášterní dominium se však velmi brzy po bělohorské bitvě vrátilo do rukou břevnovských benediktinů a městu byla sebrána většina privilegií. Řekněme, že období třicetileté války nebylo pro Broumovsko vůbec příznivým. Všudypřítomné drancování jak zahraničního, tak domácího vojska je obdobím strádání, hospodářské krize i přítomností moru. Podobná situace vznikla na Broumovsku také o století později v době slezských válek, neustálé pruské vpády také vedly k rozsáhlému požáru města v roce 1757.¹⁹ Ovšem neměli bychom opomenout období mezi těmito válkami.

Jedná se o rozkvět Broumova v době barokní. V celém 17. a 18. století se na Broumovsku vyskytují umělci, architekti, sochaři, štukatéři a malíři, kteří tu pracovali na objednávku zdejších opatů. Jedním z nich byl například Tomáš Sartorius, který byl zvolen opatem roku 1663. V tomto období byl přizván do Broumova například architekt Martin Reiner, který prováděl obnovu kláštera po požáru v roce 1664.²⁰ Klášter vyhořel zanedlouho podruhé. O to důsledněji se započalo s opravou klášterního areálu, kdy se v průběhu 17. století v Broumově ukázaly ještě další významné osobnosti, jako Martin Allio, který se podílel na přestavbách klášterního kostela či rekonstrukci kostela sv. Petra a Pavla.

Na Broumovsku se koncem tohoto století také objevuje řada dalších hodnotných památek, jako je například hospital se špitálním kostelem sv. Ducha, kostel sv. Martina a Jiří v Martínkovicích.

¹⁸ Zdeněk KOŠTÁL, *Dějiny Broumova a Broumova*, Broumov 1989, s. 32.

Petr BERGMANN – Martin BURIAN – Jana JEŘÁBKOVÁ, *Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Martínkovice 2003, s. 22.

¹⁹ Miroslav OTTE, *Broumovsko*, Městský úřad v Broumově 2002.

²⁰ Petr BERGMANN – Martin BURIAN – Jana JEŘÁBKOVÁ, *Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Martínkovice 2003, s. 33.

Na počátku 18. století, které je spojené s opatem Otmarem Zinkem, lze na Broumovsku zaznamenat více budovatelských počinů, jako je například řada venkovských kostelů, které nahradily některé původní dřevěné. Jedná se o půvabné sakrální stavby, které vznikaly v první polovině 18. století v Broumově a v okolních vesnicích. Na tyto stavby byl objednan Kryštof Dietzenhofer, který zprvu představoval klášterní kostel a prostranství před ním, dále mu vděčíme za stavby klášterního gymnázia a lékárny.²¹ Tak se první polovina 18. století stala obdobím výstavby kostelů ve Vernéřovicích, Ruprechticích a Otovicích. Poslední zmíněný kostel byl dokončen Kiliánem Ignácem Dietzenhoferem, synem architekta Kryštofa Dietzenhofera. Kilián Ignác Dietzenhofer také navrhl velkolepou přestavbu kláštera. Ten dostal tvář reprezentativního sídla. V této podobě se nám dochoval bez větších zásahů. Samozřejmě musím podotknout, že do Broumova v tomto období nepřicházejí pouze významní architekti, ale také malíři a sochaři. Dalším dílem Kiliána Ignáce Dietzenhofera byl kostel sv. Václava vystavěný u Dolní brány na místě dřívějšího protestantského kostela. V období 20. a 30. let následovaly kostely Všech svatých v Heřmánkovicích, sv. Anny ve Vižňově, sv. Markéty v Šonově a sv. Magdaleny v Božanově.

Jakousi třesničkou na dortě je poté drobná církevní stavba kaple Panny Marie na Hvězdě, která se nachází nad kotlinou broumovského regionu. Každý kostel je svým způsobem naprosto jedinečný a dal krajině výjimečný charakter, který je viditelný dodnes. Jistě bychom neměli opomenout, jaký vliv měly tyto sakrální stavby na další vývoj stavitelství v tomto kraji. Působení architektů Dietzenhoferů na Broumovsku mělo bezpochyby velký vliv na místní umělecký a stavitelský rozvoj.

Jak již jsem zmínila, 18. století, a zejména jeho polovina nebylo pro Broumovsko příznivé. Války, které postihly tuto krajinu, zdecimovaly především hospodářskou základnu. Odtržení větší části Slezska i Kladska také ukončilo obchodní styky především broumovským soukeníkům. Klášterní velkostatek se začal zaměřovat spíše na zemědělství. Stavební činnost se omezila na nejnutnější údržbu budov. Polovina 17. let je známá svými rebeliemi a selským povstáním. I na Broumovsku se toto povstání projevilo. Osvícený panovník Josef II. reformoval také církev. Broumovský klášter si však udržel svou pozici především díky činnosti gymnázia. Na druhé straně například

²¹ Lydia BAŠTECKÁ – Barbora TRENČANSKÁ, *Broumov*, Praha 2013, s. 9.

kostel sv. Vavřince a sv. Kříže byl uzavřen roku 1785. O tři roky později je následoval kostel sv. Václava, který byl již před uzavřením poničen od zásahu bleskem.²² Ještě bychom mohli zmínit kapli zvanou Mariánská, která údajně měla stát u hřbitovního kostela P. Marie. Ta byla vystavěna jen 50 let před svým uzavřením v roce 1785 a následně odstraněna v roce 1789.²³ Zakázáno bylo pohřbívat poblíž farního kostela sv. Petra a Pavla. Tento hřbitov byl v 19. století také zrušen. Dnes nám jeho existenci připomínají pouze náhrobníky z 16. a 17. století. Stejný osud čekal i hřbitov při špitálním kostele sv. Ducha, kde se také pohřbívalo. Také on se dočkal zrušení v průběhu 18. století.²⁴

Nové století, století 19., vyvolalo na Broumovsku spoustu změn. Zrušení nevolnictví podpořilo průmyslový rozvoj, který se v této oblasti rychle prosadil. Způsobil neuvěřitelný rozmach textilní výroby, stavbu nových továrních objektů, veřejných i soukromých domů či vil, škol a stavbu broumovské nemocnice.

Někde byla vybudována také kanalizace a vodovod. Zavedla se železniční doprava s novou tratí Choceň – Broumov a také se vydláždily a osvětlily ulice ve městě. V polovině století byl v Broumově zřízen okresní úřad jako sídlo politické správy. Město tak zažívá kulturní, průmyslový, politický a společenský rozkvět. Vznikla v něm spousta nových spolků a organizací. Ve městě se také rozšířil tisk a vydávání knih, novin či časopisů. Negativním faktorem byl v 70. letech nárůst sociálních rozporů a neshodlivosti mezi Čechy a Němci.

Počátky 19. století přitom nebyly pro Broumovsko jednoduché. Hospodářství zase pustošili vojáci táhnoucí z bitvy národů u Lipska, avšak zároveň sílila poptávka po suknu na uniformy. Dalšími roky strádání byla 30. léta, kdy na tomto území řádila cholera.²⁵

Polovina daného století je význačná z hlediska architektonického. Vzniká klasicistní stavební podoba selského či lidového baroka.

²² Kostel sv. Vavřince a kaple sv. Kříže byly později odstraněny a dnes je již nenalezneme. Karel Franze, *Historický vývoj města*, s. 23, dostupné online (http://broumov-mesto.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=1276&id=2556&p1=1038), [citováno k 17. 10. 2015].

²³ *Tamtéž*, s. 24.

²⁴ *Tamtéž*, s. 14.

²⁵ Lydia BAŠTECKÁ – Barbora TRENČANSKÁ, *Broumov*, Praha 2013, s. 24.

Do průmyslové výstavby můžeme zahrnout první mechanickou tkalcovnu. Tu nechal postavit roku 1856 ve vsi Olivětín podnikatel Josef Schroll. Samotná obec byla založena v předešlém století a stala se průmyslovou částí Broumova. Vznikaly zde i další firmy, jako například podnik Nowotných, který se zabýval výrobou technických tkanin a potisků. Dále jsme mohli na Broumovsku nalézt mechanickou tkalcovnu v Martínkovicích, přádelnu v Hynčicích a tkalcovnu, barevnu a bělidlo v Jetřichově. V Broumově byla také továrna na hodiny Gustava Beckera.²⁶ Většina firem byla velmi závislá na zdroji vody. Proto mnohé z nich nalezneme v povodí Stěnavy, které plynule navazují od Olivětína až k Broumovu a dále pokračují k dnešnímu Poříčí.

Samozřejmě tak rozsáhlý rozvoj průmyslu s sebou nesl nejen nové průmyslové budovy, školky, ošetrovny, jídelny, dělnické domy, ale i reprezentativní sídla majitelů továren. Dnešní Masarykova třída, která vede do vnitrozemí od Horní brány, se stala výstavní cestou, kde vyrostla spousta důstojných vil, např. podnikatele Benedikta Schrolla. Ten zde nechal vystavět roku 1888 novorenesanční sídlo pro svou rodinu a firmu. Dnes tato budova slouží jako městský úřad. K ní patří také rozsáhlý park, jenž dříve býval zahradou s proskleným altánem. Další jeho vilou je dnešní poliklinika, která zde byla vybudována na přelomu století v novobarokním slohu.²⁷ Další vily v této ulici byly stavěny převážně v období 1. republiky. V této části dále nalezneme Seidlův hostinec z 60. let 19. století jako další pozoruhodnou klasicistní stavbu. V ulici Komenského bychom našli Dimterovu vilu z 80. let 19. století, která je novorenesanční stavbou a jako jediná v okolí má sgrafitovou výzdobu. Samozřejmě i samotná přestavba městských domů je v průběhu 19. století a v předválečném čase velmi značná. Příkladem může být náměstí, kde se uplatnily styly art deco či secese. U Horní brány byl vystavěn měšťanský pivovar a pod kostelem sv. Václava objekt tzv. Klášterku pro potřeby řádových sester sv. Karla Boromejského.²⁸

²⁶ Tamtéž, s. 66, 71 – 73.

²⁷ Petr BERGMANN – Martin BURIAN – Jana JEŘÁBKOVÁ, *Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Martínkovice 2003, s. 139.

²⁸ Karel Franze, *Historický vývoj města*, s. 29, dostupné online (http://broumov-mesto.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=1276&id=2556&p1=1038), [citováno k 19. 10. 2015].

Poměrně klidný průběh 19. století narušil prusko-rakouský konflikt roku 1866. Národní rozpolcenost, tedy česko-německá otázka, se na Broumovsku začala prohlubovat od 70. let.

Tady už se pomalu, ale jistě dostáváme k první světové válce, kdy nacionalismus značně sílí. Válka přináší rozpad rakousko-uherské monarchie a tím i vznik první republiky. Situace na Broumovsku obývané Němci a Čechy byla velmi komplikovaná.

Pokud ještě zůstaneme u počátku 20. století, město bylo obohaceno nejenom vodovodem z roku 1903, ale i světskými a sakrálními stavbami, například evangelickým kostelem Zmrtvýchvstání v německém novorenesančním stylu ve Velké Vsi z let 1902 - 1903²⁹ či o šest let později chlapeckou měšťanskou školou na dnešním Kostelním náměstí.³⁰

První světová válka samozřejmě ani do tohoto regionu nepřinesla nic dobrého, jen útrapy a všeobecnou stagnaci.

Poválečné období s sebou neslo velké množství protestů a nespokojenosti, a to především v měnové a pozemkové reformě, v zavádění češtiny jako úředního jazyka společně s dosazováním Čechů na vyšší úřední místa. Následující léta přinesla velikou bídu. Ekonomické a hospodářské problémy vyvrcholily v roce 1933 v rozsáhlé stávkování. To mělo nejspíše také nacionalistický podtext, poněvadž byly zrušeny sudetoněmecké politické strany. Značně neklidné rozpoložení českých Němců, hlásajících „německé Čechy“, způsobí, že nedokážou zcela přijmout danou situaci a nejúspěšnější politickou stranou se stává separatistická Henleinova Sudetendeutsche Partei. Znepokojení českých Němců vede k zakládání ilegálních spolků, které značně vítají výsledky mnichovské dohody. Následuje zabránění českého pohraničí a připojení Broumovska k Říši. Jednalo se o historicky první odtržení tohoto regionu od Čech. To bylo značně přivítáno německými obyvateli. Až později pochopili, jak pošetilá jejich představa ve skutečnosti byla, a následné historické události zmrazily ne jeden úsměv ve tváři. Nástup nacistů k moci s sebou přinesl zrušení všech společenských, kulturních, ale i politických spolků, které neodpovídaly nacistické ideologii. Hospodářství, průmysl a veškerá výroba se nyní zaměřily pouze na válečné cíle. Pohraničí opustila, či možno říci z něj uprchla, spousta obyvatel, jako byla menšina Čechů a

²⁹ Lydia BAŠTECKÁ – Barbora TRENČANSKÁ, *Broumov*. Praha 2013, s. 152.

³⁰ *Tamtéž*, s. 43.

osob s vyhraněnými politickými názory (komunisté, antifašisté aj.). Jistě si dokážeme představit, jaké bylo jednání nacionalistické skupiny proti českým menšinám či antifašistům. Spousta mužů v produktivním věku odešla do války a mnoho z nich se již nikdy nevrátilo.³¹

Poválečné a meziválečné období se vyznačuje ustrnutím rozvoje kulturní a stavební činnosti. Ještě z 20. let bych ráda upozornila na stavbu kinosálu na náměstí či vybudování kolonie domků. Ve válečném čase se všechny prostředky soustředily na válku a opravy. Rekonstrukce či výstavby jakýkoliv budov ve městě nebo jeho okolí a především jakákoliv jejich údržba ztrácela v tuto chvíli na významnosti.³²

Dne 9. května 1945 obsadily Broumov, stejně jako jiné části země, jednotky Rudé armády. S návratem pohraničí k ČSR a obnovováním úřadů ale přichází i vysídlování původních obyvatel – Němců, kteří byli násilně deportováni ze svých domovů. Do tohoto regionu proudí noví obyvatelé z různých oblastí, kterým je předáván zkonfiskovaný majetek Němců, kteří jsou označeni za „zrádce národa“. Můžeme říci, že ne vždy se jednalo o „vhodné“ adepty k repopulaci tohoto regionu. Region značně utrpěl i tím, že v duchu odplaty a pomsty za způsobené utlačování docházelo k násilným činům páchané na německém obyvatelstvu (ničení majetku a krádeže).³³ Tento mohutný odsun (až kolem 22 tis. osob německé národnosti)³⁴ způsobil neuvěřitelnou újmu celému regionu. Značně zchátralé a neudržované stavby byly odstraněny a hospodářství nastoupilo na velmi dlouhou cestu obnovy. V následujících letech započalo mohutné znárodnování majetku. Ten, tedy i některé dnešní státem prohlášené kulturní památky, přešel do rukou obcí, státu či jiných subjektů a ani dané období těmto stavbách nepřineslo řádnou péči.

³¹ Petr BERGMANN – Martin BURIAN – Jana JEŘÁBKOVÁ, *Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Martínkovice 2003, s. 74 – 75.

³² Karel Franze, *Historický vývoj města*, s. 30, dostupné online (http://broumov-mesto.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=1276&id=2556&p1=1038), [citováno k 13. 11. 2015].

iroslav OTTE, *Broumovsko*, Městský úřad v Broumově 2002.

³³ Petr BERGMANN – Martin BURIAN – Jana JEŘÁBKOVÁ, *Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Martínkovice 2003, s. 74 – 75.

³⁴ Lydia BAŠTECKÁ – Barbora TRENČANSKÁ, *Broumov*. Praha 2013, s. 12.

3 Péče o památky

3.1 Vývoj památkové péče na území České republiky

Nejstarší závazné předpisy pro ochranu památek na území habsburské monarchie, a tedy i pro české země, vznikly již za Marie Terezie. Tento zájem o památky souvisel především s osvícenstvím a nárůstem studia vědních oborů (archeologie, historie, dějiny umění, ...). Stále však chyběl odpovědný orgán pro výkon památkové péče. Ten byl zřízen až v roce 1850, kdy byla vytvořena Centrální komise pro výzkum a zachování památek, která za pouhých 23 let získala nový statut a byla přejmenována na Centrální komisi pro výzkum a udržování památek uměleckých a historických. Pro české země tehdy působilo 14 konzervátorů,³⁵ kteří měli za úkol především dokumentaci památek, publikační činnosti a vzdělávání veřejnosti, jak postupovat při jakémkoliv zásahu do památky, aby nedošlo k jejímu poškození. V našem prostředí vzniká velmi silné obrozenecké hnutí, které nazírá na památku jako na symbol kulturních hodnot národa a mění tak pohled a vztah společnosti k památce, která posiluje národní uvědomění.

Nejsilnějším trendem v přístupu k památkové péči v 19. století byl purismus, který se snažil památku očistit od mladších změn a uvést ji do údajného původního stavu. V opozici proti této tendenci stáli například německý historik umění Georg Dehio nebo umělecký kritik John Ruskin, preferující konzervaci před restaurováním. O těchto tendencích se zmiňuje Alois Riegl ve své teoretické části vypracovaného návrhu rakouského památkového zákona s názvem *Moderní kult památek – jeho podstata a vývoj* (*Der moderne Denkmalkultus. Sien Wesenund Entstehung*). Riegl zde uvedl dvě obecné hodnoty památek – pamětní a přítomnostní, které ve své práci dále analyzoval.³⁶ V souvislosti s Aloisem Rieglem bychom mohli hovořit o jeho žáku Maxu Dvořákovi, který rozvinul teoretickou snahu Riegla do příkladných úvah o příčinách poškozování památek a jejich možné záchraně.³⁷ Výraznou změnou bylo zřízení Památkového úřadu v roce 1911, sídlícího ve Vídni.

³⁵ Miloš KADLEC – Milan SVOBODA, *Památková péče, cestovní ruch a veřejná správa*, s. 20, dostupné online (http://www.mmr.cz/getmedia/71687f46-21f8-4e70-8b5c-afb6ab19ad38/GetFile7_1), [citováno k 12. 2. 2016].

³⁶ Alois RIEGL, *Moderní památková péče*, Praha 2003, s. 105.

³⁷ Max DVOŘÁK, *Katechismus památkové péče*, Praha 2004.

Někdejší systém památkové péče Rakouska-Uherska byl přejat po 1. světové válce do nově vzniklé Československé republiky. Stát v roce 1918 vydal zákon o ochraně a zákazu vývozu památek z území státu³⁸ a v roce 1920 zřizuje Památkový úřad v Praze a Brně. Tyto úřady za období okupace stále fungovaly, ačkoliv byly podřízeny Berlínu.

Veškeré snahy o rozvoj památkové péče byly okupací a následnou 2. světovou válkou přerušeny. Po druhé světové válce na základě dekretů E. Beneše z roku 1945 proběhly rozsáhlé majetkoprávní změny. Těmito změnami jsou myšleny především rozsáhlé konfiskace majetku Němců, Maďarů a nepřátel státu, které se následně staly kulturním státním majetkem. Stát na tomto základě získal velké množství památek, především v pohraničí státu, o které se bylo nutné postarat.³⁹ Pro správu tohoto majetku byly v roce 1946 zřízeny Národní kulturní komise pro Čechy a Moravu a pro Slovensko, které se měly zabývat nejnnutnější údržbou a obnovou.⁴⁰ V souvislosti s touto bakalářskou prací je nutné upozornit především na události po roce 1948, kdy docházelo k využívání objektů (i pozemků) k novým, často neadekvátním účelům, které degradovaly hodnotu památky.

Padesátá léta přináší mnoho změn. Reorganizuje se státní památková péče, Památkový úřad byl převeden na Státní ústav památkové péče a ochrany přírody a v oblasti veřejné správy v památkové péči dostávají úlohu krajské národní výbory. Plošná památková ochrana se rozvinula již po roce 1950, kdy Československý stát vyhlásil 30 městských památkových rezervací a vytvořil program na jejich ochranu.⁴¹ Krátce nato vychází první ucelený zákon pro ochranu kulturních památek z roku 1958.⁴² V tomto zákoně a v jeho pozdějších úpravách byla ještě spousta nedostatků. Velmi složitá cesta plná nedostatků vedla k vytvoření nového zákona o kulturních památkách. Tento zákon vznikl na základě myšlenky, že předchozí zákon již zaevidoval všechny památky státu, a tudíž k nově zapsaným bude docházet jen ve zcela výjimečných případech.

³⁸ Zákon č. 13/1918 – o ochraně uměleckých a historických památek.

³⁹ Jiří VARHANÍK – Stanislav MALÝ, *Zákon o státní památkové péči. Komentář*, Praha 2011, s. 23.

⁴⁰ Miloš KADLEC – Milan SVOBODA, *Památková péče, cestovní ruch a veřejná správa*, s. 20, dostupné online (http://www.mmr.cz/getmedia/71687f46-21f8-4e70-8b5c-afb6ab19ad38/GetFile7_1), [citováno k 13. 2. 2016].

⁴¹ Karel KUČA – Věra KUČOVÁ, *Principy památkového urbanismu*, Praha 2000, s. 9.

⁴² Zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, ve znění zákona č. 146/1971. Dále jen „zákon o kulturních památkách“.

3.2 Současná památková péče a ochrana kulturního dědictví

V současné době je stále v platnosti zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Tento zákon zásadně změnil předchozí právní ochranu a evidenci kulturních památek, kdy především více specifikoval pojem kulturní památka. Nedostatky v současném památkovém zákoně, jeho pozdějšími novelami a celkovým systémem památkové péče se z důvodu rozsahu těchto problémů nebudu v práci zabývat. Tento zákon však i přes nynější pokusy o projednání nového zákona je stále základní právní dokument vymezující základní předpisy v péči o památky a pravomoc jednotlivých orgánů.

Ústředním orgánem státní správy pro kulturní památky České republiky je Ministerstvo kultury. Výkonnými orgány jsou dále krajské a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Největší příspěvkovou organizací Ministerstva kultury je Národní památkový ústav, který je odborným orgánem státní památkové péče. Vede evidenci Ústředního seznamu kulturních památek České republiky, který můžeme nalézt na webových stránkách tohoto ústavu.⁴³ Nově spuštěný evidenční portál Památkový katalog zpřístupňuje základní informace o památkách v internetovém rozhraní.

V České republice je několik forem ochrany kulturního dědictví. Nejedná se pouze o zájem státu chránit tyto památky, ale je především ve veřejném zájmu zachovat tyto památky minulosti pro budoucí generace. Tuto ochranu bychom mohli rozdělit na individuální a územní ochranu památek. V prvním případě se jedná o ochranu movité, či v našem případě nemovité kulturní památky. Kulturní památka je v památkovém zákoně definována „*§ 2 Kulturní památky (1) Za kulturní památky podle tohoto zákona prohlašuje ministerstvo kultury České republiky nemovité a movité věci, případně jejich soubory, a) které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické, b) které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem. (2) Soubory věcí podle odstavce 1 se prohlašují za kulturní památky, i když některé věci v nich nejsou kulturními*

⁴³ <http://www.pamatkovykatalog.cz/>

památkami.⁴⁴ V roce 2009 bylo na Broumovsku zaevidováno 178 kulturních památek.⁴⁵

Vyšším stupněm ochrany je národní kulturní památka. Podle § 4 výše uvedeného zákona se jedná o „kulturní památky, které tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa, prohlašuje vláda České republiky nařízením za národní kulturní památky a stanoví podmínky jejich ochrany.“⁴⁶ Na Broumovsku jsou dvě národní kulturní památky s touto právní ochranou.⁴⁷

Dalším stupněm ochrany jsou památkově chráněná území. Jedná se o památkové rezervace a památkové zóny. Památková rezervace je území, na kterém se nachází soubor nemovitých kulturních památek, který určuje charakter a prostředí daného území. Vesnickou památkovou rezervací byly prohlášeny v roce 1995 na Broumovsku Křinice.⁴⁸ Dalším typem je již zmíněná památková zóna. Jedná se o ochranu územního charakteru (historické prostředí, sídelní útvar či krajinný celek) vykazující významné kulturní hodnoty s menším podílem kulturních památek.⁴⁹ Mohou tak být prohlašovány ministerstvem kultury městské, vesnické či krajinné památkové zóny. Městskou památkovou zónou bylo prohlášeno v roce 1990 i město Broumov.⁵⁰

Dále jsou zde zastoupeny také plány ochrany, které stanovují podmínky péče o nemovitost v dané památkové zóně či rezervaci, a ochranná pásma, která zejména chrání danou nemovitost před nechtěnou stavební činností v jejím okolí. Mimo ponechávám mezinárodní úmluvy o ochraně kulturního dědictví. Ráda bych podotkla, že samotnou památkovou péčí upravují právní předpisy ústavních a běžných zákonů, které přímo souvisí s památkovou péčí. Dále jsou zde vládní nařízení, vyhlášky ministerstva, vyhlášky krajů a soudní nálezy. Ochrana památek je velmi komplikovanou oblastí.

Prohlášení pamětihodnosti za kulturní památku je v kompetenci Ministerstva kultury. Samotnému prohlášení věci za kulturní památku předchází správní řízení, ke kterému je

⁴⁴ Zákon č.20/1987 Sb., o státní památkové péči.

⁴⁵ Pavel MERTLÍK, *Koncepce péče...*, dostupné online (<http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/krajsky-urad/kultura/koncepce-pece-o-pamatkovy-fond-kralovehradeckeho-kraje-53348/>), [citováno k 14. 2. 2016].

⁴⁶ Zákon č.20/1987 Sb., o státní památkové péči.

⁴⁷ Jedná se o Klášter Broumov (Nařízení Vlády ČR č. 336/2002 Sb. ze dne 18. června 2002) a hřbitovní kostel Panny Marie (Nařízení Vlády ČR č. 170/2008 Sb. ze dne 28. dubna 2008)

⁴⁸ Karel KUČA – Věra KUČOVÁ, *Principy památkového urbanismu*, Praha 2000, s. 96.

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 9 –10.

⁵⁰ *Tamtéž* s. 95.

nezbytné vyjádření krajského úřadu nebo obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Celý tento proces je ustanoven v § 3 památkového zákona Prohlašování věci za kulturní památku. Dále je prohlášená památka zapsána do Ústředního seznamu kulturních památek ČR a pouze Ministerstvo kultury může rozhodnout o zrušení prohlášení věci (či souboru těchto věcí) za kulturní památku (§8 pam. zákona).

Tím se pomalu dostáváme k samotné ochraně a obnově kulturních památek, které nejsou pouze v rukou státu, kompetentních institucí a vlastníků kulturních památek, nýbrž v rukou každém z nás. Tyto povinnosti každého občana státu jsou deklarovány již v preambuli Ústavy ČR. Měli bychom být vychováváni k úctě k našemu architektonické (a celkově kulturnímu) dědictví, které nám tu zanechali naši předkové. Tento odkaz dokládá náš historický vývoj, prezentuje naši kulturu a především nás esteticky obohacuje. Celé zákonné ustanovení upravující ochranu, péči a otázku užívání kulturních památek je zakotveno v druhé části památkového zákona s názvem „Péče o kulturní památky“, konkrétně v § 9 až 20. Problematika chápání a přístupu veřejnosti k památce je obecně velký problém. Celkové povědomí o naší kultuře a s ním související vztah k památkám je věcí každého z nás. Mělo by být však ve veřejném zájmu uchovat naše kulturní bohatství a ke každé památce přistupovat zcela individuálně v otázce jejího zachování a údržby.

4 Obnova kulturních památek

K obnově a restaurování památek může dojít pouze prostřednictvím vlastníka památky. Můžeme konstatovat, že po roce 1989, kdy nastaly velké majetkoprávní změny (včetně restitucí), již není většina památek ve vlastnictví státu, ale soukromých osob, dále pak ve vlastnictví krajů, obcí, církví aj. Podle § 14 památkového zákona si k jakékoliv údržbě a obnově (oprava, rekonstrukce, restaurování či jiná úprava kulturní památky) musí vlastník vyžádat závazné stanovisko příslušného úřadu. Vhodnými dokumenty pro základní orientaci v památkové péči jsou aktualizovaná *Příručka vlastníka kulturní*

*památky*⁵¹ z roku 2014, která stručně seznamuje vlastníka kulturní památky s povinnostmi, které z vlastnictví vyplývají, dále základní právní předpisy.

4.1 Financování péče o kulturní památky

Vlastník je ze zákona povinen pečovat o památku nejlépe z vlastních finančních prostředků. Tyto náklady bývají mnohem vyšší než u nepamátkových objektů. Jistou kompenzací

pro vlastníka památky za tyto finanční náklady a jiná zákonem ustanovená omezení může být bezplatná odborná pomoc a celá řada možností přímé, či nepřímé finanční podpory, o kterou může vlastník památky požádat. Finanční dotace a granty mohou být poskytnuty fyzické i právnické osobě, ale také obcím, městům či celému regionu.⁵² Pokud vlastník památky hodlá využít některé dotace (či některý grant) ze Státního fondu kultury ČR či z jiných nadnárodních zdrojů, je velmi důležitým kvalitně zpracovaný projekt obnovy. Pokud má vlastník zpracovaný projekt, může se zaměřit na žádost o finanční příspěvek. Projekt musí splnit podmínky dotace a ty se v rozsahu dotačních systémů velmi liší stejně jako výše udělené dotace. Získání některé z vnitrostátních dotací je podmíněno vlastníkem, umístěním památky, povahou dané památky a především jejím využitím.⁵³ Některé dotační programy se mohou kombinovat, jiné nikoli. Je nutné podotknout, že většina dotací se vztahuje na kulturní památky, nikoli na objekty umístěné v MPZ, MPR, VPZ, ačkoliv i ony mohou být omezovány například ve stavebních pracích. V následujících podkapitolách některé dotační programy a granty dále rozvedu. Památky na Broumovsku z některých z nich finanční prostředky získaly, jiné programy ještě probíhají a další mohou být využity v budoucnu.

⁵¹ *Příručka vlastníka kulturní památky*, dostupné online (<http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/obcan-a-nakladani/prirucka-vlastnika-kulturni-pamatky-kulturni-pamatky-a-pece-o-ne-2273/>) [citováno k 12. 3. 2016].

⁵² Vojtěch POŠMOURNÝ, *Návod k použití: získání finančních prostředků na obnovu kulturní památky*, Praha 2014, s. 6.

⁵³ Tomáš PEK, *Stavební památky- specifika přípravy a financování jejich obnovy, údržby a provozu*. Praha 2009. s. 196.

4.1.1 Dotační programy ministerstva kultury a dalších ministerstev

Na svou činnost a činnost Národního památkového ústavu získává Ministerstvo kultury (dále jen MK) finance ze státního rozpočtu. Tyto peníze dále přerozděluje na obnovu a údržbu památek v jeho správě a také na dotační programy pro údržbu, obnovu a péči o kulturní památky ostatních subjektů, které o dotaci mohou zažádat. Tyto programy jsou stanoveny vyhláškou, prováděcím pokynem či usnesením.

„Podle § 16 odst. 2 zákona o státní památkové péči může příspěvek na obnovu kulturní památky poskytnout ze státního rozpočtu Ministerstvo kultury, je-li na zachování kulturní památky mimořádný společenský zájem (například jde-li o kulturní památku na území České republiky svého druhu ojedinělou, je-li kulturní památka v havarijním stavu nezaviněném jejím vlastníkem nebo je-li kulturní památka zařazena do některého ze specializovaných příspěvkových programů Ministerstva kultury). Následující situace se týkají pouze příspěvků poskytovaných ze státního rozpočtu Ministerstvem kultury, které v současnosti má 6 specializovaných programů na obnovu kulturních památek, 1 program napodporu památek UNESCO, 1 program na podporu kulturních aktivit v oblasti památkové péče a 1 program na podporu záchranných archeologických výzkumů.“⁵⁴

Žádost může být podána na tyto řádné programy MK:

- Program záchrany architektonického dědictví,
- Havarijní fond,
- Program regenerace městských rezervací a městských památkových zón,
- Program péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny,
- Program restaurování movitých kulturních památek,
- Program Podpora obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností,
- Program Podpora pro památky UNESCO,

⁵⁴ *Dotační programy Ministerstva kultury a jejich vyhodnocení*, dostupné online (<http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/dotacni-programy/dotacni-programy-mk-18061/>)[citováno k 13. 3. 2016].

- Program Kulturní aktivity v památkové péči,
- Program Podpora záchranných archeologických výzkumů.

Samozřejmě s žádostí o dotace se žadatel může obrátit i na jiná ministerstva, pokud splňuje podmínky dotací. Jedná se o Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (program Podpora obnovy venkova), Ministerstvo životního prostředí či Ministerstvo financí ČR atd. a jako příklad uvádím dotační program 16 Ministerstva zemědělství – Udržování a obnova kulturního dědictví venkova. Tento program byl mimo jiné spuštěn tento rok za účelem údržby a obnovy stávajících prvků venkovské krajiny.⁵⁵ Dalším vhodným programem pro rozvoj venkovských oblastí je také program LEADER, který podporuje místní akční skupiny (MAS), které znají potřeby místního regionu a mohou tak získat finance pro své záměry v oblasti pro obnovu a rozvoj obcí.⁵⁶

4.1.2 Dotační programy krajů a obcí

Obce a kraje mohou v rámci svých finančních možností podpořit rozvoj regionu ve spoustě oblastí. Jednou z nich jsou i finance pro kulturu a památkovou péči. Formou přímé finanční podpory mohou poskytnout finance pro subjekty zřízené samosprávou (galerie, muzea, ...) a ostatní subjekty, které smí žádat o dotaci na základě dotačních titulů města či kraje. Například dotační titul Obnova památkového fondu na území Královéhradeckého kraje umožňuje žádat o výše zmíněnou dotaci jak vlastníky KP, NKP, tak také památek, které nalezneme na území PR nebo PZ.⁵⁷ Samozřejmě je v nabídce mnohem více dotačních titulů, které spadají pod oblasti cestovního ruchu nebo Programu obnovy venkova a mohly by být aplikovány na některou z památek.

⁵⁵ *Informace pro žadatele k dotačnímu programu 16*, dostupné online (<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/narodni-dotace/zasady-zemedelstvi-potravinarstvi/zasady-pro-rok-2016/aktuality/informace-pro-zadatele-k-dotacnimu.html>) [citováno k 14. 3. 2016].

⁵⁶ Vojtěch POŠMOURNÝ, *Návod k použití: získání finančních prostředků na obnovu kulturní památky*, Praha 2014, s. 15.

⁵⁷ *Dotační oblast – kultura a památková péče 2016*, dostupné online (<http://dotace.kr-kralovehradecky.cz/Modules/DOTIS/Pages/Public/ProjectList.aspx?Id=7>) [citováno k 14. 3. 2016].

4.1.3 Fondy Evropské unie

Významnou finanční podporou jsou projekty spolufinancované EU. Ačkoliv se nejedná o programy, které by byly zaměřeny na údržbu či obnovu památkového dědictví, mohou finančně podpořit projekt na využití objektu, kterým může být architektonická památka. Pro tyto programy Evropské unie obecně platí náročnost přípravy projektu, samotné žádosti o přidělení finanční podpory a dále přísnost sledování a kontroly využívání poskytnutého finančního příspěvku a udržitelnost projektu. Tím se fakticky eliminuje drobný vlastník památek bez patřičného finančního, technického a administrativního zázemí.⁵⁸

Z významných programů můžeme jmenovat například Evropské **strukturální a investiční fondy**, které se týkají především regionální politiky, hospodářské a sociální koheze EU. Zjednodušeně řečeno – tyto fondy finančně pomáhají méně rozvinutým regionům. Jedná se o Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF – European Regional Development Fund), který se zaměřuje na investiční projekty, a Evropský sociální fond (ESF – European Social Fund), jenž podporuje pouze neinvestiční projekty.⁵⁹ Díky Regionálním operačním programům (ROP) může dojít k rozvoji a zvýšení atraktivity regionů především pro investory. Programy směřují především na rozvoj cestovního ruchu a území (regionální centra, rozvoj měst či venkova). Dále je to Integrovaný operační program (IOP), který je připravován pro určité programové období (současné období je 2014-2020). Aktuální programy je možné sledovat na stránkách Evropských strukturálních a investičních fondů.⁶⁰

Evropská komise schválila v roce 2015 Integrovaný regionální operační program (IROP), ze kterého se budou čerpat finance (programové období 2014–2020) na

⁵⁸ Tomáš PEK, *Stavební památky- specifika přípravy a financování jejich obnovy, údržby a provozu*. Praha 2009. s. 199.

⁵⁹ *Strukturální fondy*, dostupné online (<http://www.euractiv.cz/strukturální-fondy>) [citováno k 14. 3. 2016].

⁶⁰ *Informace o fondech*, dostupné online (<http://www.strukturální-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Informace-o-fondech-EU>) [citováno k 16. 3. 2016].

kulturní dědictví, a to především na zefektivnění prezentace, posílení ochrany a rozvoje kulturního dědictví.⁶¹

Fond, který nepatří mezi strukturální fondy EU, je **Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova** (EAFRD – European Agricultural Fund for Rural Development), spadající do společné zemědělské politiky Evropské unie. Mimo podporu zemědělství, životního prostředí atd. může významně podpořit investice spojené s udržováním, obnovou a zhodnocováním nebo využitím kulturního dědictví do kulturních památek, chráněných území, kulturních prvků ve vesnicích a jejich krajiny. V České republice se o přerozdělování financí z tohoto programu (Program rozvoje venkova ČR) stará Ministerstvo zemědělství.⁶²

4.1.4 Fondy Evropského hospodářského prostoru a Norské fondy

Tři členské země Evropského sdružení volného obchodu (Norsko, Island a Lichtenštejnsko) daly v roce 2005 vzniknout finančnímu mechanismu Evropského hospodářského prostoru (EHP). Opět se jedná o spolufinancování projektů v různých oblastech (především obnova kulturního dědictví, ochrana životního prostředí aj.), a tím podporu rozvoje slabších členských států. Norsko k těmto fondům přispělo ještě svými Norskými fondy. Nejdůležitějším programem v oblasti péče o památky bylo CZ06 Kulturní dědictví a současné umění.⁶³

4.1.5 Ostatní možnosti financování v památkové péči

Finanční prostředky mohou být získány také od různých organizací, sdružení a nadací, které shromažďují finanční prostředky ze soukromých zdrojů. Ty pak dále používají na revitalizaci kulturních památek či kulturního prostředí. Jedná se například o Nadaci

⁶¹ *Specifický cíl 3.1: Zefektivnění prezentace, posílení ochrany a rozvoje kulturního dědictví*, dostupné online (<http://projektoverizeni.mkcr.cz/specificky-cil-3-1-zefektivneni-prezentace-posileni-ochrany-a-rozvoje-kulturniho-dedictvi/>) [citováno k 23. 5. 2016].

⁶² *Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova*, dostupné online (<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-a-dokumenty/slovník-pojmu/E/Evropsky-zemedelsky-fond-pro-rozvoj-venkova-%28EAFRD%29>) [citováno k 16. 3. 2016].

⁶³ *Finanční mechanismy EHP a Norska 2009 - 2014, Přehled programových oblastí pro Českou republiku*, dostupné online (http://www.noramb.cz/Global/SiteFolders/webpra/dokumenty/Brozura_CZ_WEB.pdf) [citováno k 16. 3. 2016].

VIA, Nadaci Občanského fóra⁶⁴ či mezinárodní sdružení Europa Nostra, která také udílí prestižní ocenění za počin v oblasti památkové péče.⁶⁵

Občanská sdružení a neziskové organizace vzniklé v daném regionu mohou pozměnit život památek v obci či v regionu např. pomocí finančních prostředků. Ty mohou dále pomoci nástroje především neziskových organizací fundraising přesvědčit potenciaální mecenáše či dárce o sponzorování jejich aktivit a programů. Jako protislužba za sponzoring dané společnosti může být její propagace a reklama. Především pokud se jedná o regionální firmy, které si chtějí budovat dobré public relations v regionu, ve kterém působí. Uvedené firmy se mohou zapojit do obnovy památek, jejich údržby a do kulturního dění, které se památek týká.

5 Případové studie – konkrétní příklady obnovy architektonických památek na Broumovsku

V návaznosti na předchozí teoretickou část, která obsahovala obecné informace týkající se obnovy architektonických památek, bych ráda přešla k některým konkrétním příkladům péče o architektonické památky ve městě Broumov a v jeho okolí. Ráda bych zmínila některé konkrétní příklady nevhodného zacházení s architektonickým dědictvím jako ukázkou nedostatku respektu k památce v kontrastu s uvážlivými rehabilitacemi. Problematiku by měly vystihnout konkrétní příklady financování a obnovy architektonických památek. Některé příklady se netýkají přímo kulturních památek, ale historicky či architektonicky významných budov, které se mohou v budoucnu stát díky svému potenciálu zapsanou památkou. Důležitým předpokladem je vhodné využívání a údržba jak samotné památky, tak prostředí, do kterého je zasazena.

Vybrané fotografie zmíněných památek se nachází v příloze.

⁶⁴ Vojtěch POŠMOURNÝ, *Návod k použití: Získání finančních prostředků na obnovu kulturní památky*, Praha 2014, s. 22.

⁶⁵ V roce 2011 toto ocenění získala dvoudílná kniha historiků Karla Kuči a Jiřího Langeru o dřevěných kostelech (Broumovský dřevěný kostel Nanebevzetí Panny Marie je v této knize zahrnut) viz. *Wooden Churches and Bell Towers of Europe*, dostupné online (<http://www.europanostra.org/awards/51/>) [citováno k 17. 3. 2016].

5.1 Městská památková zóna Broumov

Prostřednictvím programu Regenerace městské památkové zóny se snaží MK podpořit obnovu památek v historických částech našich měst prohlášených za památkovou zónu či rezervaci. Město Broumov bylo prohlášeno městskou památkovou zónou v roce 1990. Díky dokumentu Programu regenerace MPZ může čerpat každoročně cca 1 mil. Kč na opravu kulturních památek z dotačního programu *Program regenerace MPZ a MPR* ministerstva kultury ČR. Tyto dotace mohou být poskytnuty jen na základě kvalitně zpracovaného dlouhodobého plánu a dokumentace. V tomto plánu nalezneme například dokumentaci historického vývoje a urbanistického rozboru města, veřejného prostranství či zeleně, hodnoticí listy s fotodokumentací jednotlivých objektů apod. Město Broumov má nyní vypracovaný program na období 2014 – 2018, který navázal na předchozí program, kterému skončila platnost v roce 2013.⁶⁶

Vlastníci kulturních památek, které jsou součástí v MPZ, mohou každý kalendářní rok zažádat o příspěvek na obnovu z dotačního programu Program regenerace MPZ pro daný rok. Příspěvky se poskytují na údržbu či obnovu dané KP. Existují však některé výjimky, na které se finanční příspěvky neposkytují (například modernizace).

Poskytnutí výše zmíněného příspěvku vyžaduje spoluúčast vlastníka na obnově. Jedná-li se o právnickou, fyzickou či církevní právnickou osobu, je minimální účast 40 % z ceny za celkovou obnovu. Dále se min. 10 % účastní město a maximální výše z programu tvoří 50 % z celkové ceny. Pokud je žadatelem město či obec, jedná se o minimální 50% účast, příspěvek z programu pak může být maximálně 50%.⁶⁷

Například v roce 2016 by město mělo získat finanční podporu z Programu regenerace MPZ a MPR v celkové výši 6 957 000 Kč.⁶⁸

Jedna památka kostel sv. Vavřince v ulici Pivovarská byla v roce 1964 zbourána..⁶⁹

⁶⁶ *Program regenerace Broumov 2014 – 2015*, dostupné online (http://www.broumov.net/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=1276&id_dokumenty=3472) [citováno k 20. 3. 2016].

⁶⁷ *Dotační program „Program regenerace MPZ Broumov pro rok 2016“*, dostupné online (http://www.broumov.net/vismo/dokumenty2.asp?id_org=1276&id=11662&n=dotacni-program-program-regenerace-mpz-broumov-pro-rok-2016&p1=1050) [citováno k 20. 3. 2016].

⁶⁸ *Rozpis státní finanční podpory v Programu regenerace za rok 2016*, dostupné online (<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=429>) [citováno k 20. 3. 2016].

5.1.1 Městské opevnění

Historické jádro města Broumov bylo od středověku chráněno hradbami. Jejich stavba byla dokončena roku 1359. Dnes nám z těchto hradeb zůstalo pouze torzo, které je nutné zachovat.

Městské opevnění je dnes zapsané jako kulturní památka.⁷⁰ Největší část městského opevnění můžeme vidět pod ZŠ Hradební a v ulici Na Hradbách. Další úsek pak nalezneme pod budovou ZUŠ, u Střelnice a v Alejce. V minulosti byla velká část hradeb odstraněna či zasypána, jako například u dolní brány na místě zvaném Ostrý roh. Stávala zde největší zachovaná část hradeb s otevřeným zaklenutým prostorem, vně se střílnou a strážnicí. Při bourání domů a pozemních úpravách v ulici V Kopečku však byla tato část zasypána.⁷¹

Špatný stav a problém se zachováním hradeb byl především důsledkem destruktivního účinku dešťové vody, těžkých vozidel na vozovce a zvětrávání. V roce 1995 došlo ke zřícení části hradeb mezi ulicí Na Hradbách a Na Příkopech. Mezi těmito úseky se nachází schody spojující tyto dvě ulice, které byly kvůli havarijnímu stavu zdíva uzavřeny. V době zmíněné destrukce se také začalo s opravou této části hradební zdi.⁷² Další rekonstrukce opěrných zdí a samotné hranolové věže zvané Hladomorna, která chránila východní část města, započala v letech 2010 a 2011. Objekt této kulturní památky byl ve velmi špatném stavu. Zdivo bylo prorostlé křovinami a celkově narušené erozí.⁷³ Celkové náklady na rekonstrukci věže a přilehlých zdí, včetně archeologického průzkumu, projektu, autorského a technického dozoru, činily 5,8 mil. Kč a zhotovitelem stavby byla firma Broumstav s.r.o.⁷⁴ Hlavním cílem projektu bylo vytvořit na této věži vyhlídku. Rekonstrukce mohla být uskutečněna díky projektu *Vyhlídky bez hranic* realizovaného v rámci podpory z Operačního programu

⁶⁹ Vlastní výpočet na základě seznamu nemovitých kulturních památek. Jedná se pouze o budovy, nikoli o sochy, sousoší, sloupy a jiné drobné nemovité památky tohoto typu.

⁷⁰ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 32067/6-1538), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

⁷¹ *Broumovský zpravodaj* 7, Broumov 2003. s. 1

⁷² *Program regenerace městské památkové zóny Broumov*, Broumov 2005, s. 17.

⁷³ Petr KUCHTA, *Vyhlídka Hladomorna – rekonstrukce, rekonstrukce opěrné zdi vedle vyhlídky Hladomorna*, dostupné online (<http://arch.broumov-mesto.cz/projekt-vbh/>) [citováno k 20. 3. 2016].

⁷⁴ *Tamtéž*.

přeshraniční spolupráce ČR-PR v období 2007-2013.⁷⁵ Ke konci roku 2014 byly ukončeny opravy schodiště, které sousedí s Hladomornou, celkové náklady vyšly na 819 000 Kč.⁷⁶

Dalším příkladem opravy městských hradeb, která se uskutečnila v letech 2008 až 2009, je úsek opevnění pod ZŠ Hradební, kde bylo třeba provést statické zajištění opěrné zdi a rekonstrukci. Práci vykonávala firma Broumstav s.r.o. a celkové náklady činily 3 780 809 Kč, na které MK prostřednictvím Programu regenerace městských památkových zón přispělo částkou 1 314 000 Kč.⁷⁷

Opravou menšího rozsahu byla rekonstrukce torza hradeb nad Střelnicí, která vyšla na půl milionu, přičemž město přispělo 50 %.⁷⁸

5.1.2 Lokalita u Horní brány

Tuto lokalitu můžeme z urbanistického hlediska vymezit v severní části města Broumov u vstupu do historického centra ulicemi Pivovarská a U Horní brány, které dále navazují na třídu Masarykovu a ul. Střelnickou. Tvoří ji zástavba především dvou a vícepatrových městských budov, budova bývalého měšťanského pivovaru, polikliniky a Městského úřadu Broumov, na který navazuje rozsáhlý Schrollův park sousedící na východě s klášterní zahradou a dalšími budovami. Ačkoliv by se mělo jednat o značně reprezentativní část města, současný stav je spíše opačný a právě v těchto místech se nachází množství konkrétních případů, jak by se s památkami zacházet nemělo.

Příkladem může být volné prostranství připomínající menší park, na kterém je umístěn pískovcový kámen nesoucí znak města, který rozhodně nemůže nahradit budovu, která na tomto místě stála dříve. Jednalo se o **kostel sv. Vavřince**, státem chráněnou kulturní památku.⁷⁹ Tento kostel dominoval při příjezdu do města již od konce 15. století. Budova byla v 19. století přestavěna na tančírnu U Hulána a obytný

⁷⁵ *Národní sněm regionů soudržnosti v Českém Krumlově*, dostupné online (http://www.mas.broumovsko.cz/phocadownload/Prezentace/zpravodaj_MAS_2011-2.pdf) [citováno k 20. 3. 2016].

⁷⁶ Arnošt OBST, *Co je nového v Broumově?*, Broumovské noviny 1, Broumov 2014, s. 3.

⁷⁷ Petr KUČHTA, *Dokončené stavby města*, Broumovské noviny 10, Broumov 2009, s. 5.

⁷⁸ Arnošt OBST, *Víte, že*, Broumovské noviny 6, Broumov 2011, s. 4.

⁷⁹ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 40570/6-1544), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

empírový nárožní dům. Došlo zde k výrazné přeměně účelu stavby, ale především budova tehdy zůstala zachována. Bohužel 20. století a polovina 60. let nezabránily místnímu předsedovi nechat budovu zbourat a na volném prostranství zbudovat tzv. „Hladovou zeď“ jako náhradu za kostel, avšak i ta byla nedávno odstraněna. V úvahu by mělo přijít alespoň odhalení gotické krypty s krásným portálem a základů kostela, které jsou dodnes zachovány, ale zakryty pod novodobými zasypy.⁸⁰ Dle mého názoru by se toto místo mělo odhalit a stát se předností města.

Naproti tomuto prostranství došlo v nedávné době k jiné demolici. Vila přestavěná v roce 1950 na **hasičskou stanici** byla v důsledku špatného statického stavu v nákladu 2 milionů Kč odstraněna.⁸¹ V půdorysu města tak vzniklo další prázdné místo, které dnes slouží jako parkoviště. Odstraněním hasičské zbrojnice se otevřel výhled na nevzhledné městské budovy a bývalý pivovar.

Chátrající **budova bývalého městského pivovaru čp. 240** a její budoucnost je stále nejistá. Ačkoliv se nejedná o památkově chráněnou budovu, nalézá se v městské památkové zóně na velmi atraktivní a výrazné lokalitě. Vznikl finančně nákladný projekt, který měl být financován v rámci operačního programu Regionální operační program NUT II Severovýchod, oblast podpory 3.1 Rozvoj základní a doprovodné infrastruktury cestovního ruchu.⁸² Budova měla být využita jako sportovní a rekreační centrum s krytým bazénem. Nové vedení města a rada od návrhu v roce 2010 odstoupily, a to především v souvislosti s rizikem nedostatečného množství finančních prostředků města Broumov, na které upozornilo Centrum evropského projektování⁸³. V roce 2012 zde opět vyvstala otázka využitelnosti této stavby. Na novém projektu se podílel brněnský architekt Petr Všetečka, který již má zkušenosti s podobnými revitalizacemi. Představen byl plán pro nové využití prostor měšťanského pivovaru. Bývalá sladovna měla být přeměněna na městskou knihovnu, zbylá část na základní uměleckou školu. Celková investice byla odhadnuta na 130 milionů Kč. Tento projekt

⁸⁰ *Broumovský zpravodaj* 5, 2002. s. 1.

⁸¹ *Organizace veřejných zakázek*, dostupné online (<http://www.ingeniring.cz/organizace-verejnych-zakazek/zadavaci-rizeni-maleho-rozsahu/>) [citováno k 21. 3. 2016].

⁸² *Studie ekonomického hodnocení projektu „Sportcentrum pivovar Broumov“*, dostupné online (<http://arch.broumov-mesto.cz/sportcentrum/2010/2010-01-28-studie-ekonomickeho-hodnoceni-sportcentrum-pivovar-broumov.pdf>) [citováno k 22. 3. 2016].

⁸³ KOTRNEC Milan, *Zpráva o činnosti Rady města Broumova a vedení města v období od 1. 11. 2010 do 20. 4. 2011*. Broumov 2011.

je stále otevřen, nikoli schválen. Vzhledem k odstraňování budov, k němuž v této části města v minulosti došlo, je osud také této ojedinělé architektonické stavby nejistý. Bohužel je nutné konstatovat, že pokud město přejde k demolici pivovaru, nevznikne na tomto místě již nic tak architektonicky zajímavého, pouze přibude další volné prostranství či dojde k rozšíření parkoviště.

ŽADATEL	NÁZEV PROJEKTU	OPERAČNÍ PROGRAM	ROZPOČET Kč	DOTACE Kč
APRB servisní s.r.o.	Sportcentrum pivovar Broumov	ROP SV	262 669 844,10	155 166 206,46

Tabulka č. 1. Ukázka projektu (nezrealizovaného) na opravu městského pivovaru. Zdroj: Centrum evropského projektování, Výroční zpráva 2010, Přehled připravených projektů, s. 26., dostupné online (<http://www.cirihk.cz/files/vyrocnizpravy/vyrocnizprava-2010.pdf>) [citováno k 22. 3. 2016].

Další hodnotné stavby, které se nachází v blízkosti Horní brány, jsou především reprezentativní sídla – vily.

V roce 1923 odkázala Eleonora, žena Josefa Schrolla, palác s přílehlými budovami a zahradou městu Broumov, aby zde byla zřízena radnice. V 30. letech zde sídlila zprvu spořitelna a od poloviny 30. let zde byla umístěna radnice. Budova dodnes slouží jako **Městský úřad města Broumov čp. 239**.⁸⁴ Pouze zadní trakt je využíván jako školní jídelna. Tato budova patří mezi zapsané kulturní památky.⁸⁵ Má zachovalé architektonické slohové prvky, konstrukci, půdorys i uměleckořemeslné části interiérů. Tato budova v roce 2011 čerpala finance na některé opravy z Programu regenerace MPZ. Jednalo se o repasi 2 ks vchodových dveří a kamenickou opravu pískovcového ostění dveří se souvisejícími pracemi s celkovým nákladem 83 200 Kč. Město čerpalo z finančního příspěvku z Programu regenerace MPZ částku 41 000 Kč a vlastní náklady města tvořily 42 200 Kč. Ve stejném roce došlo také k obnově pískovcového soklu se souvisejícími pracemi v celkové částce 110 000 Kč. Z Programu regenerace MPZ město získalo 55 000 Kč, druhou polovinu opět tvořily náklady vlastníka.⁸⁶

⁸⁴ Petr BERGMANN, *Broumovsko na historických zobrazeních*, Broumov 2013, s. 223.

⁸⁵ Objekt je od roku 1990 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 51195/6-6221), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

⁸⁶ MĚSTO BROUMOV, Rozhodnutí lic. Heleny Burešové o udělení finančního příspěvku k obnově domu čp. 239 v Broumově ze dne 27. 6. 2011, ...s. 2.

Naproti této stavbě stojí další zajímavá stavba **čp. 30**, která bohužel není zapsanou kulturní památkou. Zprvu byla tato budova postavena pro dceru Eleonoru továrníkem Schrollem, po roce 1900 však přešla na jeho druhou dceru Johanu a jejího manžela Dr. Eduarda Langeru, který zde uchovával pozoruhodnou sbírku.⁸⁷ Dnes budova slouží jako zdravotnické zařízení. Nejvíce utrpěly interiéry budovy. Místnosti jsou necitelně rozděleny, jejich štuková výzdoba, byla značně poškozena.

Ke vstupu do centra města od Horní brány si můžeme zvolit dvě cesty. Frekventovanější je západní ul. Stanislava Opočenského. Na této ulici se nachází větší množství měšťanských domů, které jsou zapsané jako kulturní památky.

Jedním z nich je kulturní památka **dům čp. 70**⁸⁸, který získal finanční příspěvek ve výši 24 000 Kč v Programu regenerace městské památkové zóny na opravu fasády, včetně nátěru a obložení.⁸⁹

Velkým zásahem do zástavby při této ulici bylo rozhodnutí o demolici **domu čp. 88** v roce 2010. Tato stavba byla ve vážném havarijním stavu, kdy hrozilo zřícení budovy. Dům z pol. 19. století byl řadovou zástavbou s klasicistním průčelím. Byl přestavěn a nevhodně využíván jako sklad zeleniny na začátku 2. pol. minulého století. V posledních letech nebyl dům využíván vůbec, byl značně zchátralý, konstrukce a zdi domu byly pobořené a ohrožovaly ostatní řadové domy v jeho blízkosti především tím, že do domu zatékalo. Tato nadzemní zástavba byla odstraněna se zachováním cenného středověkého sklepení domu a v současnosti se zde buduje nová stavba, která by měla zapadnout do koncepce charakteristické zástavby historického centra.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 222.

⁸⁸ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

⁸⁹ MĚSTO BROUMOV, Rozhodnutí lic. Heleny Burešové o udělení finančního příspěvku k obnově budovy čp. 70 v Broumově ze dne 23. 9. 2008, ...s. 2.

5.1.3 Kostelní náměstí s děkanským kostelem sv. Petra a Pavla a jeho okolí

Kostelní náměstí se svým okolím tvoří západní část města. Dominantou je farní kostel sv. Petra a Pavla, novorenesanční budova základní školy⁹⁰ a gymnázium stojící na místě bývalé budovy dívčí školy. Tyto budovy leží na opravené části hradeb a představují skromnější protipól ke klášteru ve východní části Broumova. Poblíž fary se nachází schodiště, které spojuje náměstí s parkem Alejka. Na počátku minulého století tato alej stromů pokračovala až k budově dnešní tzv. Střelnice. V části dnešního parkoviště nad Lišším potokem stával do padesátých let minulého století Lachnerův dům či dům zahradníka, poněvadž se tu pěstovaly bylinky pro lékárnu na náměstí.⁹¹ Jednalo se o velmi zajímavou ukázkou lidové architektury dřevěného domku s příznačnou mansardovou střechou. Budova společně s alejí ustoupily vybudované komunikaci, která dnes vede okolo budovy Střelnice. I tato budova, vystavěná v roce 1851 spolkem broumovských ostrostřelců v empírovém stylu, ztratila v sedmdesátých letech 20. století svou hodnotu, když byla necitlivě přestavěna a zbavena všech dekorativních prvků.⁹²

Nynější Kostelní náměstí tvoří souvislý dlážděný povrch s lavicemi a pítkem s vodní plochou. Nedávno zrekonstruovaný prostor dává vyniknout stavbě kostela a je praktickým řešením pro setkávání žáků, veřejnosti či pořádání kulturních akcí. Pouze východní část je poměrně nevhledná s neudržovanými zadními trakty domů.

Prostředky města	Grant KHK	Státní dotace min. financí ČR	Celkový náklad
8 135 000,-	185 000,-	9 000 000,-	17 320 000,-

Tabulka č. 2. Ukázka financování opravy Kostelního náměstí.

Zdroj: Vlastní zpracování z Broumovského zpravodaje 01, 2008, s. 7.

Výše zmíněný **farní kostel sv. Petra a Pavla**⁹³ je spjat se samými počátky existence města. První zmínky sahají až do 13. století. Jedná se o mohutnou trojlodní stavbu, která

⁹⁰ Objekt je od roku 1990 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 100030), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

⁹¹ Petr BERGMANN, *Broumovsko na historických zobrazeních*, Broumov 2013, s. 171.

⁹² *Tamtéž*, s. 169.

⁹³ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 24951/6-1536), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

prošla řadou rehabilitací. Kostel je v současné době pravidelně využíván pro bohoslužby a mše.

Rok obnovy	MK ČR Program regenerace (Kč)	Město Broumov (Kč)	Biskupství HK (Kč)	Farnost (Kč)	Celkem (Kč)
2012	234 000,-	67 000,-	200 000,-	134 705,-	671 705,-
2013	250 000,-	110 000,-	150 000,-	80 000,-	590 000,-
2014	485 000,-	347 000,-	-	138 000,-	970 000,-
2015	615 000,-	360 000,-	170 000,-	155 000,-	1 300 000,-

Tabulka č. 3. Ukázka financování opravy střechy farního kostela Petra a Pavla z programu Regenerace MPZ, za přispění financí z Fondu solidarity královehradecké diecéze, farnosti Broumov a města Broumov.

Zdroj: Římskokatolická farnost, děkanství Broumov, dostupné online

(<http://www.broumovfarnost.cz/cs/aktualne/dosavadni-opravy.html>) [citováno k 23. 3. 2016].

Vedle kostela se nachází **budova fary čp. 224.**⁹⁴ Přestavěná hradební věž byla po zrušení hřbitova využita jako kostnice a později našla uplatnění jako domek kostelníka a dnes sídlo děkanského úřadu. V současnosti se intenzivně uvažuje o zpřístupnění přízemních prostor této budovy kvůli přítomnosti cenných středověkých maleb. V roce 1967 místní správce farnosti požádal o neprodlené odklizení kostí z kostnice z hygienických důvodů, pravým důvodem bylo přestavění místních prostor na garáž. Byla tedy vybourána zeď, kosti byly odvezeny a na místním hřbitově uloženy. Při tomto odklizení došlo k objevu středověkých maleb a původní záměr vybudovat garáž se naštěstí neuskutečnil.⁹⁵ Na záchranu těchto fresek, které jsou součástí KP budovy fary, měly být určeny finance z Havarijního fondu MK ČR až ve výši 250 000 Kč.⁹⁶ V letech 2013 a 2014 byla vyčleněna finanční podpora z rozpočtu Královehradeckého kraje v programu pro veřejně prospěšné projekty v oblasti kultury a památkové péče ve výši 200 000 Kč pro rok 2013 a 60 000 Kč pro rok 2014.⁹⁷

V současné době jsou fresky restaurovány. Čeká se pouze na vhodný dotační titul či program, který by umožnil zpřístupnit je veřejnosti.⁹⁸

⁹⁴ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 30739/6-4420), dostupné online (www.pamatkovykatolog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

⁹⁵ Miroslav OTTE, *Podruhé o posledním soudu*, Broumovské noviny 6, 2013, s. 26.

⁹⁶ *Pro život kostelů Broumovska*, Broumovské noviny 4, 2013, s. 27

⁹⁷ *Dotační portál Krajského úřadu Královehradeckého kraje, Dotační oblast – kultura a památková péče*, dostupné online (<http://broumov-mesto.cz/program-regenerace-mestske-pamatkove-zony-broumov-2014-2018/d-6456/p1=1038>) [citováno k 24. 3. 2016].

⁹⁸ Osobní rozhovor s ThLic. Martinem Lanžim (administrátor farnosti) v Broumově z 10. 6. 2016.

5.1.4 Benediktinský klášter

Národní kulturní památka klášter s kostelem sv. Vojtěcha⁹⁹ a rozlehlým areálem zahrady se nachází v severovýchodní části města. Jedná se o rozsáhlou stavbu, která tvoří nedůležitější část siluety města. Na jihu sousedí s bývalým klášterním gymnáziem. Východní část tvoří sráz a na severu je komplex obklopen klášterními zahradami, přičemž tato dvě místa jsou propojena mostem.

Prostřednictvím projektu „Vzdělávací a kulturní centrum Broumov – revitalizace kláštera“, který vznikl díky Agentuře pro rozvoj Broumovska, o.s. (samostatná kapitola níže), byla udělena v roce 2013 dotace z prostředků Evropské unie programu IOP na revitalizaci kláštera.¹⁰⁰ Úspěšnost tohoto programu vyvrcholila dny otevřených dveří v dubnu roku 2015, kdy byly otevřeny obnovené prostory. Cílem bylo rekonstruovat velkou část nevyužívaných částí klášterních prostor za účelem environmentálního vzdělávání, pořádání kulturních a společenských akcí. Celková finanční podpora tvořila 242 miliónů korun.¹⁰¹

5.1.5 Mírové náměstí

Jádro města tvoří mírně lichoběžníková dispozice náměstí. Kolmo k němu vybíhají ulice a značně úzké parcely měšťanských domů. Dispozice města se po staletí příliš neměnila, domy však prošly řadou přestaveb a rozšíření. Především původní stavby s dřevěnou konstrukcí byly nahrazeny zděnými domy, jejichž fasády představují značně bohatou škálu stylů a různých slohových období. Nejstarší prvky architektury bychom měli hledat uvnitř těchto staveb, které si zachovaly svá historická jádra, jako například gotická sklepení (např. dům čp. 54, 100, 108) a portály (dům čp. 109, 104 a radnice)¹⁰², renesanční valené klenby se štukovými hřebínky (dům čp. 154 a 155)¹⁰³ a portály s datací (dům čp. 105). U některých domů se dochovala také typická sedadla v ostění

⁹⁹ Objekt je od roku 1995 národní kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 31494/6-1533), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹⁰⁰ *Revitalizace kláštera zahájena*, dostupné online (<http://www.klasterbroumov.cz/cs/revitalizace-klastera-zahaje>) [citováno k 24. 3. 2016].

¹⁰¹ *Klášter Broumov se dnes díky evropským dotacím představí v novém*, dostupné online (http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Microsites/Integrovaný-OP/Novinky_article/Klaster-Broumov-se-dnes-diky-evropskym-dotacim-predstavi-v-novem)

¹⁰² *Hodnotící listy objektů*, dostupné online (<http://broumov-mesto.cz/program-regenerace-mestske-pamatkove-zony-broumov-2014-2018/d-6456/p1=1038>) [citováno k 24. 3. 2016].

¹⁰³ Petr BERGMANN, *Interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Broumov 2003, s. 29.

portálu z pískovce. Na gotických a renesančních základech domů najdeme barokní a renesanční přestavby s pestrou směsicí pseudostylů na fasádách. Později se zde také uplatnila secese, styl art deco a další moderní tendence. K nejkrásnějším domům patří jistě bývalá Pachlova lékárna (dům čp. 129) s bohatou štukovou výzdobou a sochami na východní straně náměstí a na západní straně dům se secesní výzdobou známý jako Café Herzog (dům čp. 104).¹⁰⁴

Historické jádro města se nachází v poměrně dobrém stavu, některé zadní trakty domů se však dočkaly necitlivých oprav či byly úplně strženy (dům čp. 52).¹⁰⁵ Samozřejmě i některé současné prodejny se svými výlohami hyzdí průčelí domů.

Vhodnou ukázkou by mohl být **dům čp. 100**, která je zapsanou KP.¹⁰⁶ Dvoupatrový dům má jednotnou štukovanou novorenesanční fasádu opravenou v 90. letech minulého století. Část průčelí v přízemí tvoří obklad z mramoru okolo dvou vstupních dveří a výloh, které jsou oproti jiným výlohám ve městě skromně řešeny. Samotný interiér je vhodně koncipován pro potřeby lékárny a obytných prostor.¹⁰⁷

Že i měšťanské domy prohlášené za KP mohou získat dotaci v poměrně vysoké částce, můžeme vidět na objektu **čp. 104**, tzv. Café Herzog. V roce 2011 byl čerpán příspěvek ve výši 284 000 Kč z Programu regenerace MPZ, které byly uděleny pro opravy fasády části domu.¹⁰⁸

Dům čp. 129,¹⁰⁹ který leží ve východní části zástavby historického centra, se pyšní nejkrásnější fasádou ze všech domů ve městě a je KP. Klasicistní fasáda pochází z poloviny 19. století. Přízemí domu je obloženo kararským mramorem a žulou, první patro je složitě dekorováno štukovou výzdobou a kruhovým balkónem umístěným uprostřed. Po stranách domu spatříme dvě alegorické sochy „lékařství a průmysl“ na

¹⁰⁴ *Tamtéž*, s. 93.

¹⁰⁵ *Hodnoticí listy objektu: čp. 52, Mírové náměstí*, dostupné online (<http://broumov-mesto.cz/program-regenerace-mestske-pamatkove-zony-broumov-2014-2018/d-6456/p1=1038>) [citováno k 24. 3. 2016].

¹⁰⁶ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 14958/6-4722), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹⁰⁷ *Hodnoticí listy objektu: čp. 100, Mírové náměstí*, dostupné online (<http://broumov-mesto.cz/program-regenerace-mestske-pamatkove-zony-broumov-2014-2018/d-6456/p1=1038>) [citováno k 24. 3. 2016].

¹⁰⁸ MĚSTO BROUMOV, Rozhodnutí Lic. Heleny Burešové o udělení finančního příspěvku k obnově budovy čp. 104 v Broumově ze dne 27. 6. 2011, ...s. 2.

¹⁰⁹ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 21818/6-4716), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

menších konzolách. Bohatě dekorované je také druhé patro. V roce 2011 byly plastiky alegorických soch velmi zanedbané, bylo nutná jejich oprava stejně jako mnoha jiných částí fasády a jejích dekorativních prvků. Pro tuto rehabilitaci byl vypracován restaurátorský záměr na obnovu této části domu.¹¹⁰ Ve stejném roce byl majitelům vyhrazen finanční příspěvek 108 000 Kč na opravu přízemí, především vchodových dveří, výloh a na související práce.¹¹¹

V naprosto neodpovídajícím stavu se nachází **budova čp. 110**. Není sice zapsanou KP, ale svým umístěním v jižní části Mírového náměstí zaujímá významné postavení naproti radnici. V 60. letech 19. století se jednalo o výstavní budovu hotelu Kupka v novogotickém stylu.¹¹² Následně byl hotel přestavěn, zvýšen o jedno patro a přejmenován na hotel Jarosch a na přelomu 20. století na Městský hotel.¹¹³ Stopy tohoto názvu dodnes můžeme vyčíst na značně poničené fasádě, která byla zbavena všech dekorativních prvků a okna v pravé části domu v ulici Protifašistických bojovníků jsou nevhodně zaslepená. Vnitřek interiéru tvořila exkluzivní restaurace s nástěnnými malbami od Adolfa Tinzmana, které skryly následné přemalby. Samotná budova dnes slouží jako prodejna a herna bar v přízemí a v suterénu budovy. V dalších patrech se nachází bytové prostory.

Na náměstí se dále nachází **budova staré radnice čp. 56**¹¹⁴, která má svůj původ již ve 13. stol., kdy sloužila jako fojtův dům. Budova leží v severozápadní části města je opatřena jednopatrovou věžičkou s jehlancovou helmicí. Dnes je v této budově umístěna banka, výstavní a kancelářské prostory.

Počátkem 19. stol. bylo město obohaceno o **městské divadlo**, které dnes stále plní svou funkci. Nalezneme jej v budově čp. 54.¹¹⁵ Původní budova byla r. 1838 poškozena a po opravách bylo pozměněno průčelí, v roce 1902 byl přestavěn vnitřek interiéru divadla.

¹¹⁰ Národní památkový ústav – Územní odborné pracoviště v Josefově (dále NPÚ – ÚOP Josefov), písemné vyjádření Bc. Pavla Macha k obnově budovy č.p. 129 v Broumově z 14. 12.2011, ... s. 1

¹¹¹ MĚSTO BROUMOV, Rozhodnutí lic. Heleny Burešové o udělení finančního příspěvku k obnově budovy čp. 129 v Broumově ze dne 27. 6. 2011, ...s. 2.

¹¹² Lydia BAŠTECKÁ – Barbora TRENČANSKÁ, *Broumov*, Praha 2013, s. 30.

¹¹³ Petr BERGMANN, *Broumovsko na historických zobrazeních*, Broumov 2013, s. 128.

¹¹⁴ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 17419/6-1545), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹¹⁵ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 34626/6-4557), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

Dále proběhly další přestavby a rekonstrukce v roce 1931, 1935, v 80. letech a v roce 1997.

5.1.6 Malé náměstí

Malé či Floriánské náměstí trojúhelného tvaru je umístěno v jižní části města.¹¹⁶ Po obou stranách ze severu se zde sbíhají hlavní ulice Protifašistických bojovníků a Obránců míru, které pokračují ulicí V Kopečku k Dolní bráně. V lokalitě tohoto náměstí se nachází dvě architektonické kulturní památky vedle sebe. Jedná se o dvoupatrové měšťanské domy.

Dům čp. 167¹¹⁷ koupili za částku 925 760 Kč v roce 2002 manželé Václav Fols a Alena Baryshava, kteří následujícího roku zrekonstruovali a přestavěli přízemí na kavárnu. Tuto rekonstrukci však mohli provést jen za dodržení několika podmínek, jelikož se jedná o dům v empírové podobě s novorenesanční úpravou, ve kterém se zachovala vnitřní novorenesanční malba a štuky. Ve sklepní části domu se také nachází gotický lomený portál.¹¹⁸ V roce 2002 musela tedy proběhnout částečná rekonstrukce domu. Rekonstrukce vnitřních prostor zahrnovala také restaurátorské práce akademického malíře v hodnotě 75 000 Kč, který restauroval velmi poničené nástropní malby a štukovanou výzdobu. V roce 2010 čerpali majitelé 150 000 Kč z Programu regenerace MPZ pro obnovu fasády zadního traktu.¹¹⁹

Také sousední **dům čp. 168**¹²⁰ čerpal finance z Programu regenerace MPZ, která se týkala především opravy střechy. Celková finanční podpora tvořila 120 000 Kč.¹²¹

¹¹⁶ Petr BERGMANN, *Interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Broumov 2003, s. 29.

¹¹⁷ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 18362/6-1518), dostupné online (www.pamatkovykatolog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹¹⁸ *Evidenční list kulturní památky: čp. 167, Malé náměstí*, dostupné online (<http://www.pamatkovykatolog.cz/?element=777051&sequence=13&mode=fulltext®ion%5B0%5D=Kr%C3%A1lov%C3%A9hradeck%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=N%C3%A1chod&municipality%5B0%5D=Broumov&resultsDisplay=table&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>) [citováno k 24. 3. 2016].

¹¹⁹ MĚSTO BROUMOV, Rozhodnutí Lic. Heleny Burešové o udělení finančního příspěvku k obnově budovy čp. 167 v Broumově ze dne 30. 8. 2010, ...s. 2.

¹²⁰ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP), dostupné online (www.pamatkovykatolog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹²¹ MĚSTO BROUMOV, Rozhodnutí Lic. Heleny Burešové o udělení finančního příspěvku k obnově budovy čp. 168 v Broumově ze dne 13. 7. 2015, ...s. 2.

5.1.7 Kostel sv. Václava a jeho okolí, lokalita U Dolní brány

Na místě, kde stojí dnes **kostel sv. Václava**,¹²² stával dříve protestantský kostel. Ten byl uzavřen v roce 1618, kterýžto čin byl nejspíše jedním z podnětů, které vyústily v pražskou defenestraci. V roce 1729 nechal opat Otmar Zinke na místě staršího dřevěného kostela postavit kostel nynější. Stavba byla zadána Kiliánu Ignáci Dientzenhoferovi. Jedná se o barokní kostel s půdorysem řeckého kříže a při svých „skromných“ rozměrech (7 m šířka x 11 m délka)¹²³ působí značně robustně a připomíná vítězství katolické víry nad protestanskou. Bohužel v 50. letech 20. století ztratil svou důstojnost, když byl využíván jako skladiště. Interiér byl tehdy značně poničen. Kostel získal zpět svou funkci v roce 1989.¹²⁴ Fasáda kostela má dnes bílou a šedivou barvu (dientzenhoferovské barvy). Opravená fasáda z 90. let je na některých místech značně poškozená.

Po levé straně kostela se nachází značně zasunutá **budova základní umělecké školy čp. 89**.¹²⁵ Tato dispozice je však výjimečná z pohledu ze silnice U Dolní brány, poněvadž budova je výrazně usazena na skále. Nutné podotknout, že se nachází na místě bývalého hřbitova při kostele sv. Václava. Tuto dvoupatrovou novorenesanční stavbu nechalo postavit benediktinské opatství pro město Broumov a měla sloužit jako nalezinec pro malé děti. Tato budova je dnes vhodně využívána jako základní umělecká škola. Stejně jako v případě sousedního kostela sv. Václava potřebuje také tento objekt rekonstrukci fasády, která je ve špatném stavu. V roce 2014 byly zahájeny částečné stavební opravy, které provedla firma Broumstav s.r.o., a samotná realizace vyšla na 1 mil. Kč.¹²⁶

Naproti těmto kulturním památkám se nachází prázdné prostranství s menším parkem a zatravněnou plochou. Na těchto místech bývávala zástavba, která postupně v padesátých letech zmizela.¹²⁷ Stával zde například hostinec Na Ostrém rohu, mohutná budova s třemi podlažími. Tento hostinec stál ve svažujícím se terénu a v části ulice Na

¹²² Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 20791/6-1539), dostupné online (www.pamatkovykatolog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹²³ Petr BERGMANN, *Interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Broumov 2003, s. 41.

¹²⁴ Broumovská skupina kostelů, dostupné online (<http://www.broumovsko.cz/cz/kostely-na-broumovsku/broumovska-skupina-kostelu>) [citováno k 24. 3. 2016].

¹²⁵ Objekt je od roku 2001 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 51188/6-6223), dostupné online (www.pamatkovykatolog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹²⁶ Arnošt OBST, *Co je nového v Broumově?*, Broumovské noviny 6, Broumov 2014, s. 3.

¹²⁷ Petr BERGMANN, *Broumovsko na historických zobrazeních*, Broumov 2013, s. 162.

Příkopech k ní přiléhala malá dřevěná předzahrádka.¹²⁸ Za hostincem navazovaly další budovy, tvořící souvislou zástavbu až k ulici Kostelní.

V prostoru mezi Dolní bránou a kostelem sv. Ducha je dnes rozsáhlé parkoviště se supermarketem. Také na tomto místě stával mohutný dům, který mnohem lépe dotvářel urbanistickou strukturu této části města. Bohužel i ten byl srovnán se zemí.

5.1.8 Kostel sv. Ducha

Barokní areál kostela sv. Ducha s postranními budovami špitálu¹²⁹ nalezneme v jihovýchodní části města. Tento kostel je poprvé zmiňován ve 14. stol. Na místě původního dřevěného kostela byl vystavěn kamenný v roce 1689. Nynější vzhled je však z roku 1735, kdy jej nechal přestavět Otmar Zinke.

Na tomto místě ještě nebyl z finančních důvodů města proveden archeologický výzkum, který je nutný k některým stavebním úkonům. Pod budovami tohoto areálu se nejspíše nachází pozůstatky bývalého hřbitova.¹³⁰

I zde probíhaly rekonstrukce v 50. a 60. letech 20. století, které byly velmi necitlivé.¹³¹ Stavba dlouhou dobu chátrala. V nedávných letech započala rekonstrukce větší části kostela (především exteriéru). Rozhodnutí o přidělení finančního příspěvku pro opravu střechy bylo vydáno v roce 2008 z programu regenerace MPZ ve výši 193 000 Kč, celkové náklady činily 215 000 Kč.¹³² Následovaly další dotace v roce 2009 a 2010, kdy byly opět finance čerpány z Programu pro regeneraci MPZ k pokračování opravy střechy, krovu a dalších souvisejících prací. V roce 2009 se jednalo o příspěvek ve výši 270 000 Kč a následující rok 360 000 Kč.¹³³ Celkové náklady na opravu střechy za tyto

¹²⁸ *Tamtéž*, s. 228.

¹²⁹ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 35974/6-1521), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹³⁰ Arnošt OBST, *Ukrytá tajemství*, Broumovské noviny 12, Broumov 2011, s. 3.

¹³¹ *Evidenční list kulturní památky: špitál*, dostupné online

(<http://www.pamatkovykatalog.cz/?element=1137008&sequence=1&mode=fulltext&keywords=kostel+sv.+Ducha®ion%5B0%5D=Kr%C3%A1lov%C3%A9hradeck%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=N%C3%A1chod&municipality%5B0%5D=Broumov&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>) [citováno k 29. 3. 2016].

¹³² MĚSTO BROUMOV, Rozhodnutí Lic. Heleny Burešové o udělení finančního příspěvku k obnově kostela sv. Ducha v Broumově ze dne 23. 9. 2008, ...s. 2.

¹³³ MĚSTO BROUMOV, Rozhodnutí Lic. Heleny Burešové o udělení finančního příspěvku k obnově kostela sv. Ducha v Broumově ze dne 9. 7. 2009, ...s. 2.

dva roky představovaly 700 000 Kč. Dále bylo obnoveno malé nádvoří umístěné před vchodem do kostela. Fasáda na průčelí kostela, včetně usazení křížku byla opravena za 350 000 Kč. Z toho příspěvek města tvořil 70 000 Kč.¹³⁴ Z Programu regenerace městské památkové zóny byla pro tuto památku vyhrazena částka 245 000 Kč. Příspěvek vlastníka kostela – Benediktinského opatství sv. Václava - činil 35 000 Kč.¹³⁵ Ačkoliv je exteriér komplexu budov rehabilitován, vnitřní stav kostela je bohužel stále ve špatném stavu. Kostel v současné době využívá město, a to především ke kulturním účelům. Dveře kostela se tak po dlouhé době otevřely i veřejnosti. Město zatím nemá dostatek financí na opravu interiéru kostela, avšak zrodil se nápad vytvořit spolek přátel kostela sv. Ducha, který by mohl pomoci shánět finanční dary na opravu vnitřku kostela.¹³⁶

5.1.9 Jihovýchodní část MPZ „pod hradbami“

V ulici Na Příkopěch s přilehlou ulicí Sladovnickou se nachází 3 kulturní památky.

Kulturní památka **měšťanský dům čp. 57**¹³⁷ je dnes využívána jako obytný dům s prodejnou se vstupem ze silnice a v suterénu se zřízenou solnou jeskyní. Je to jednopatrová budovu z konce 18. století, která po stranách a v zadní části odhaluje svůj suterén a celkově působí mnohem mohutnějším dojmem než z ulice. Majitelé tohoto domu několikrát čerpali finanční příspěvek na opravu objektu. V roce 2008 získali finanční příspěvek 72 000 Kč na obnovu fasády. Z toho 60 000 Kč bylo z Programu regenerace MPZ a 12 000 Kč příspěvek města.¹³⁸ Další finanční příspěvek byl poskytnut v roce 2010 v celkové výši 96 000 Kč na obnovu fasády a nátěr klempířských prvků a další související práce. Poslední finanční příspěvek je z roku 2011 a týkal se opět fasády, v tomto případě východní a jižní část objektu. Finanční příspěvek představoval 150 000 Kč – město poskytlo 25 000 Kč, příspěvek z Programu regenerace MPZ tvořil 125 000 Kč a vlastník poskytl 100 000 Kč.

¹³⁴ Arnošt OBST, *Víte, že*, noviny 6, Broumov 2011. s. 4.

¹³⁵ MĚSTO BROUMOV, Rozhodnutí Lic. Heleny Burešové o udělení finančního příspěvku k obnově kostela sv. Ducha v Broumově ze dne 27. 6. 2011, ...s. 2.

¹³⁶ Petr CIRKL, *Dva adventní koncerty v kostele sv. Ducha*, Broumovské noviny 1, Broumov 2012. s. 19.

¹³⁷ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 47729/6-1530), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹³⁸ MĚSTO BROUMOV, Rozhodnutí Lic. Heleny Burešové o udělení finančního příspěvku k obnově budovy čp. 57 v Broumově ze dne 23. 9. 2008, ...s. 2.

Kulturní památka venkovský **dům čp. 39**¹³⁹ stojí v těsné blízkosti řeky Stěnavy. Tento zděný dům obdélníkového půdorysu s bohatou plastickou architektonickou výzdobou, postavený v empírovém slohu, pochází z 1. pol. 19. století.¹⁴⁰ V letech 2010 zde proběhla výměna střechy a komínů. Na rozdíl od předchozí stavby u této nebylo požádáno o finanční příspěvek, ačkoliv zde byly vydány závazné podmínky správního orgánu památkové péče pro vlastníka kulturní památky, za kterých mohla tato rekonstrukce proběhnout. Tyto podmínky zahrnovaly:

1. *Střešní krytina bude z lepenkových pásů v barevnosti černé.*
2. *Komín bude proveden ve shodné podobě a ze stejných materiálů – cihelné zdivo, omítky hladké, vápenné s bílým vápenným nátěrem, komínová hlavice bude provedena dle původního tvaru.*
3. *Dřevěné konstrukce střechy a krovu budou důkladně odborně prohlédnuty. Dožilé části a prvky budou vyměněny za shodné materiálem, tvarem, rozměry, opracováním, osazením. Prkenné podbití u zadního štítu, které chybí a je dožilé bude vyměněno za prkna shodné podoby. Vikýře budou ponechány.*
4. *Poškozené okapové žlaby a svody budou vyměněny a chybějící části budou doplněny ve shodné podobě se stávajícími: Tvar půlkruhu – okapové žlaby, a válcový (kruhový) okapové svody.¹⁴¹*

Architektonicky velmi zajímavou a především odlišnou památkou technického typu je dům čp. 68 nebo též bývalá **koželužna**,¹⁴² která je prohlášena KP. Objekt obdélného půdorysu pochází z pol. 18. století a leží blízko řeky Stěnavy. Jedná se o jednopatrovou stavbu s mansardovou střechou, která přechází do dřevěného polopatra.¹⁴³ Dům se bohužel nachází v záplavové oblasti města, poškozená fasáda je v těchto místech znatelná. Dům je dnes využíván jako obytná stavba a je v dobrém stavu

¹³⁹ Objekt je od roku 1990 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 51191/6-6220), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹⁴⁰ MĚSTO BROUMOV, Závazné stanovisko Lic. Heleny Burešové k obnově budovy čp. 39 v Broumově ze dne 4. 10. 2010, ...s. 2 – 3.

¹⁴¹ *Tamtéž*, s. 2.

¹⁴² Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 28167/6-1546), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹⁴³ *Hondotici list objektu: čp. 68*, Památkový ústav v Pardubicích 1999.

5.2. Okolí MPZ

Samozřejmě i ostatní památky v Broumově, které nespádají pod MPZ, mohou čerpat z finančních dotací a příspěvků na jejich ochranu a rehabilitaci.

V přilehlých městských částech Broumova leží jedna NKP a šest KP.

Pro příklad uvádím jednu velmi zajímavou světskou stavbu, která není památkově chráněná a dvě církevní stavby.

5.2.1 Vila MUDr. Roberta Stowassera

Dříve jedna z nejkrásnějších vil v Broumově **patřila primáři Robertu Stowaserovi**. Postavená byla nejspíše v roce 1903 broumovským stavitelem Hubertem Meierem.¹⁴⁴ Dům s číslem popisným 67 stojí na rohu ulice Smetanova Vančurova poblíž kostela sv. Ducha a byl ukázkou rozvoje moderní architektury ve městě. Není chráněnou památkou a také se nenachází v městské památkové zóně Broumov.

Jedná se o dvoupodlažní nárožní stavbu s velmi členitým půdorysem a architektonickou výzdobou. Nejzajímavějšími prvky domu jsou věžička nad hlavním vstupem do vily a zimní zahrada, která je v současné době zastavěna.

MUDr. Robert Stowasser byl primář místní nemocnice a dokonce ordinoval v přízemí vily, a to ve své soukromé ordinaci. Po druhé světové válce opustil Broumov, a tak v roce 1945 tato budova změnila majitele a již se jí pravděpodobně nedostávalo potřebné péče a údržby.¹⁴⁵ Je velmi těžké určit, kdy a kdo přesně přivedl vilu do havarijního stavu. Při koupi budovy Josef Choc nechal původní vybavení z domu odebrat se slovy, že koupil pouze dům, nikoli zařízení. Podle Marka Choce, vnuka majitele vily Josefa Choce, bylo o dům a okolní zahradu pečováno a stavba byla v dobrém stavu až do roku 1987, kdy ji viděl naposledy. Následující rok byl dům Josefem Chocem prodán městu.¹⁴⁶

¹⁴⁴ *Znalecký posudek č. 76 – 37/06 o ceně nemovitosti rodinného domu č. p. 67 v obci Broumov*, posudek vypracoval Ing. Ladislav Kubiczek v Broumově z 18. 11. 2006, s. 20.

¹⁴⁵ Osobní rozhovor s Ing. Radomírem Roškem v Broumově ze dne 25. 5. 2016.

¹⁴⁶ Osobní e-mailová korespondence s p. Markem Chocem (vnuk majitele Stowasserovy vily Josefa Choce) ze dne 9. 6. 2016.

Když se budova stala majetkem města, zprvu se zamýšlelo založit zde dům dětí a mládeže. Stavebním průzkumem v 80. letech bylo zjištěno, že se stavba nachází ve velmi vážném havarijním stavu. Finančně náročné opravy se neuskutečnily, vila nadále chátrala, byla devastována a vybavení bylo z větší části „rozkradeno“.¹⁴⁷

Tento dům zakoupili v roce 2005 Ing. Radomír Roško a Oldřich Zelený od Barbary Kovačkové – předchozí majitelky, která dům koupila od města. Budova se nacházela v naprosto havarijním stavu, jak ukázal znalecký posudek stavby. Střecha byla na několika místech otevřená, chyběla klempířská konstrukce a také krov byl narušen. Dřevěné schodiště, stropy a balkón byly zničené či zcela stržené, omítky opadané, podlahy vybourané a taktéž křídla dveří a oken zmizela. Vybavení domu, vytápění či vnitřní instalace naprosto chyběly. Stavba byla zhodnocena jako budova v mimořádně špatném technickém stavu a celková cena včetně pozemků byla vyčíslena na 582 020 Kč.¹⁴⁸ Výše jmenovaným majitelům se podařilo rekonstruovat členitou střechu, která byla doplněna o ozdobné pozlacené prvky, a také interiér, který je kompletně opraven. Venkovní fasáda je stále velmi poničená a jen zčásti nese zdobné prvky, kterými v minulosti oplývala. Vila by měla podléhat demolici kvůli současnému územnímu plánu a městskému obchvatu. Předchozí majitelka Barbara Kovačková obdržela 31. ledna 2005 výzvu od města, aby provedla opravu budovy z důvodu bezpečnosti¹⁴⁹ a již 4. srpna téhož roku byla spolu s novými vlastníky Ing. Radomírem Roškem a Oldřichem Zeleným obeznámena s rozhodnutím o zastavení probíhajících oprav¹⁵⁰, kdy již bylo tedy jasné, že stavba by měla podlehnout demolici z důvodu nového územního plánu. Současní majitelé však nedbali této výzvy a započali s opravami. Tento dům má v současné době interiér připraven k obývání. Majitelé doufají, že v budově budou dva obytné byty a v přízemí zázemí pro jejich společnost.

¹⁴⁷ Osobní e-mailová korespondence s p. Markem Chocem (vnuk majitele Stowasserovy vily Josefa Choce), ze dne 4. 6. 2016.

¹⁴⁸ *Tamtéž*, s. 4.

¹⁴⁹ Městský úřad Broumov (dále jen MěÚ Broumov) – Odbor výstavby a územního plánování, písemná výzva

Ing. Danielem Kubalíkem k odstranění zjištěných závad na domu č. p. 67 v Broumově z 31. 1. 2005, s. 1.

¹⁵⁰ MěÚ Broumov – Odbor výstavby a plánování, písemné rozhodnutí o okamžitém zastavení všech stavebních prací na stavbě č. p. 67, vyřizuje Jan Kopecký DiS. v Broumově 4. 8. 2005., s. 2.

5.2.2 Hřbitovní kostel Panny Marie

Dřevěný kostel ležící jižně od centra města je nejstarší dřevěnou celistvou památkou na území České republiky.¹⁵¹ V roce 2008 byl kostel zapsán na seznam NKP společně se hřbitovem a velmi vzácnými náhrobky až ze 16. století. Pro tuto památku to tedy znamená, že jsou kladeny vyšší nároky na její ochranu a že má lepší možnosti získání finančních prostředků na rekonstrukce, které budou plně hrazeny státem. Dále památka může vstoupit se žádostmi na její rehabilitaci do evropského sektoru dotací.

Kostel je významný především svou historií, která sahá až do 13. století. V 15. století byl kostel poškozen husity a znovu vystavěn byl r. 1449. Jedná se o gotickou celodřevěnou stavbu s trémovou krostou. Interiér kostela je polychromován s ornamentální výzdobou.

K příkladné regeneraci došlo například ještě v polovině 90. let, kdy bylo z havarijního fondu použito 300 000 Kč na opravu šindelové krytiny, která musí být pravidelně napuštěna.¹⁵² Kostel je dnes ve velmi dobrém stavu, je přístupný veřejnosti a také je užíván k pohřebním obřadům.

5.2.3 Kostel Zmrtvýchvstání ve Velké Vsi

Zajímavou stavbou v městské části Velká Ves je jistě kostel Zmrtvýchvstání¹⁵³ z r. 1903 postavený podle projektu architekta Wolfa z Vídně pro broumovské luterány.¹⁵⁴ Po první světové válce sloužil Církvi československé husitské. Pro nedostatek financí na údržbu kostela však byly zdejší bohoslužby ukončeny. Objekt od té doby značně chátral. Od roku 1997 je prohlášen kulturní památkou a jeho vlastníkem je Diakonie Broumov. Diakonie užívala kostel poněkud nedůstojným způsobem jako sklad textilu a jiných věcí. Z důvodu špatného stavu kostela však nechala vypracovat projekt na záchranu této památky a mezi léty 2001 – 2002 se realizovala celková oprava objektu – fasády, krovů, výměna střešní krytiny. Využití kostela jako skladiště se ovšem

¹⁵¹ Objekt je od roku 2008 národní kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 46944/6-1540), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹⁵² *Broumovské noviny* č. 6, Broumov 2006, s. 5.

¹⁵³ Objekt je od roku 1958 kulturní památkou (číslo rejstříku ÚSKP 49205/6-5997), dostupné online (www.pamatkovykatalog.cz) [citováno k 24. 5. 2016].

¹⁵⁴ SUCHÁNKOVÁ, *Kostel zmrtvýchvstání*, Broumovské noviny 10, Broumov 2013, s. 22.

nezměnilo. Kostel bývá vyklizen jen v rámci projektu „Noc kostelů“, kdy je otevřen veřejnosti za účelem kulturního programu.¹⁵⁵

5.3 Obec Božanov

Obec Božanov leží na jih od města Broumov, v těsné blízkosti polských hranic. V obci se nalézají sedm staveb, které jsou zapsány jako kulturní památky – 3 venkovské usedlosti, 2 venkovské domy, zemědělský dvůr a kostel sv. Máří Magdalény patřící do broumovské barokní skupiny kostelů. Poblíž tohoto kostela stával do roku 1928 dům místního kaplana zvaný *Widmut*. Jednalo se o nejstarší hrázděnou stavbu na Broumovsku, postavenou nejspíše již v 15. století.¹⁵⁶

Z nedávných historických událostí, které se silně zapsaly do dnešní podoby obce, jsou to poválečná léta po roce 1945, kdy došlo k odsunu německého obyvatelstva a prakticky úplné výměně populace obce. Obec nebyla dostatečně dosídlena a spousta statků, domů a chalup zchátrala nebo byla zbourána. V roce 1991 zůstalo v obci pouhých 91 domů z původních 243.¹⁵⁷

Dnešní stav obce se však výrazně zlepšil a mnoho statků mohlo být rehabilitováno s vůlí zachovat cenné architektonické prvky, které domy a statky nesou. Obec v posledních letech dokázala získat finanční prostředky z grantových programů napomáhajícím rozvoji obce, a to pomocí programu LEADER přes Místní akční skupinu Broumovsko (seznámení s tímto občanským sdružením viz následující kapitola) nebo dotačního programu Královéhradeckého kraje jako Program obnovy venkova aj.¹⁵⁸

Za zmínku také stojí, že v obci Božanov se těží velmi kvalitní pískovec, který se uplatňuje při opravě významných architektonických či sochařských památek. Tento

¹⁵⁵ Josef HORKEL, *Broumovská Diakonie – „husitský chrám“ - Noc kostelů*, Broumovské noviny 6, Broumov 2014, s. 14.

¹⁵⁶ Petr BERGMANN, *Interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Broumov 2003, s. 80.

¹⁵⁷ *Tamtéž*, s. 78.

¹⁵⁸ *Zprávy z radnice aneb co je nového v obci*, Informační zpravodaj obec Božanov 4, Božanov 2012, dostupné online (<http://www.obecbozanov.cz/index.php/boanovsky-zpravodaj.html>) [citováno k 27. 4. 2016].

pískovec byl použit například na kostele sv. Máří Magdaleny v Božanově, ale jeho přítomnost nalezneme i na některých lidových stavbách či domech na Broumovsku.

5.3.1 Kostel sv. Máří Magdalény

Nejvýznamnější stavbou obce je její dominanta barokní kostel sv. Máří Magdalény stojící ve vyvýšené poloze nad obcí. Kostel je obklopený hřbitovem.

Založení kostela je datováno do pol. 13. století, do období kolonizace Broumova. Kostel prošel několika stavebními etapami, z nichž ta nejdůležitější byla mezi léty 1735 – 1743, kdy se stavělo podle projektu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Jedná se o zděnou stavbu s kruhovou dispozicí a kupolí, ačkoliv zvenčí stavba působí protáhlým dojmem. V západní části je umístěna hranolovitá věž, v níž je umístěna sakristie. To však návštěvník netuší. Je tím umocněn dojem centrálně komponované hlavní lodi.

Události po roce 1945, odsun německého obyvatelstva, repopulace obce a vztah politického režimu k církevním památkám měly velmi negativní vliv na stav a správu stavby. Tento problém se netýkal pouze kostela v Božanově, ale i dalších církevních staveb na Broumovsku. Ignorování těchto památek a naprosté zanedbávání péče o ně vedlo k výraznému zhoršení jejich stavu a některé kostely „broumovské skupiny“ se dostaly až do havarijního stavu (stále platí například pro kostel sv. Anny ve Vižňově) a jen na některé kostely se dokázaly opatřit finance na jejich rehabilitaci. Příkladem zdárné obnovy je právě kostel sv. Máří Magdalény v Božanově, který prošel rozsáhlou rekonstrukcí započatou v roce 1997. Finance na obnovu byly čerpány z Programu záchranu architektonického dědictví MK. Obec z tohoto programu získala dotaci 1 700 000 Kč.¹⁵⁹ Kromě interiéru byla opravena především střecha a větší část fasády hlavní lodi i věže. Fasáda má bílý a červený nádech. V roce 2008 byl získán další státní finanční příspěvek z výše zmíněného programu v celkové výši 400 000 Kč na pokračování prací na opravě vnějšího pláště.¹⁶⁰

V areálu kostela se nachází menší objekt márnice pocházející z poloviny 18. století. Stavba byla necitlivě přestavěna v 70. letech minulého století a značně zchátrala. V roce

¹⁵⁹ *Výroční zpráva za rok 2001, SPÚ v Pardubicích, Pardubice 2002, s. 44.*

¹⁶⁰ Ministerstvo kultury (dále jen MK), Rozhodnutí Mgr. S. Slavičkové o udělení finančního příspěvku na obnovu kostela sv. Máří Magdaleny v Praze ze dne 16. 8. 2011. s. 4.

2011 byl schválen účelový příspěvek z programu Podpora obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností v celkové výši 358 000 Kč. Finance byly určeny pro výměnu střešní krytiny, žlabů, svodů, oken i dveří, dále k opravě omítky, fasády, pískovcové dlažby, schodiště a odizolování a oddrenážování objektu.¹⁶¹

V božanovském kostele jsou pravidelně pořádány bohoslužby. Kostel je přístupný také turistům.

5.3.2 Venkovské usedlosti

V období kolem poloviny 19. století vzniká na Broumovsku jedinečný druh vesnické architektury dnes známý jako broumovský klasicistní statek. Jedním z důvodů vzniku této vesnické zděné zástavby byla protipožární ochrana, ale objekty dokáží ohromit také zastoupením výsledků hodnotně uměleckořemeslné práce, především zdobností štítů, užitím sedátkových portálů, množstvím kleneb a koncepcí interiéru. Některé architektonicky zajímavé a opravené objekty můžeme nalézt právě v Božanově.

Ukázkou tohoto typu staveb je **hospodářská usedlost čp. 227**, koncipovaná jako areál. Jako KP je chráněná od roku 2006. Usedlost tvoří tři budovy obdélného půdorysu, hlavní obytný dům čp. 227, výměnek čp. 228 a stodola mezi nimi. V roce 2008 bylo čerpáno pro obnovu této stavby z havarijního fondu 200 000 Kč. Tento finanční příspěvek byl využit na opravu krovu, střechy a klempířských prvků. Za následující dva roky byl poskytnut další finanční příspěvek z programu ve výši 42 000 Kč na výměnu oken.¹⁶²

Teprve v roce 2011 byl prohlášen kulturní památkou **statek čp. 263**. Jedná se o klasicistní statek obdélného půdorysu s třídílnou dvoutraktovou dispozicí postavený kolem roku 1860 a ležící západně od kostela. Interiér domu má z větší části původní koncepci s řadou kleneb a jiných konstrukčních prvků. Dům má komorochlévní dispozici, která je velmi typická pro statek broumovského typu. Této stavbě ubral na její hodnotě především exteriér, špatný stav fasády s množstvím rustikálně pojatých klasicistních prvků (např. římsy, pilastry...aj.). Na budově jsou dochovány pískovcové

¹⁶¹ MK, Rozhodnutí arch. Hany Šnajdrové o udělení finančního příspěvku na obnovu kostela sv. Máří Magdaleny v Praze ze dne 16. 8. 2011. s. 4.

¹⁶² MK, Rozhodnutí ing. J. Chytilíkové o udělení finančního příspěvku na obnovu usedlosti čp. 263 v Praze ze dne 21. 9. 2010. s. 4.

prvky jako například parapety oken. Tento statek byl prohlášen za KP, ačkoliv potřeboval velké množství stavebních úprav. V roce 2013 získal statek z havarijního programu 215 000 Kč na obnovu.¹⁶³ V současnosti má celkově obnovenou fasádu a novou střešní krytinu. Jde o názorný příklad, že i v současné době zapsání objektu na seznam chráněných KP ČR má smysl a dokáže v mnoha případech díky finanční podpoře vyřešit obnovu architektonického dědictví.

Na konci minulého století se **zemědělský dvůr čp. 289**, ležící na západ od kostela, nacházel v naprosto havarijním stavu. Součástí KP je i pískovcová výklenková kaplička, která stojí před statkem po levé straně. Dnes můžeme objekt obdélného půdorysu nalézt v ukázkovém stavu. Jedná se o přízemní stavbu s jednopatrovou světnicí, jejíž fasáda je velmi členitá s množstvím architektonických prvků. Bohužel jeden z typických prvků této architektury – výklenek pro sochu - byl nevhodně zazděn. V roce 2010 se také majitelé objektu rozhodli pro výměnu oken, která měla být adekvátnější historické povaze budovy. Dům získal ve stejném roce dotaci z programu Podpora obnovy památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností ve výši 42 000 Kč na obnovu fasády.¹⁶⁴ Tento finanční příspěvek byl udělen ve stejný rok, jako v případě domu čp. 227.

6. Subjekty spjaté s obnovou architektonických památek na Broumovsku

Na Broumovsku působilo a působí hned několik neziskových organizací, které se více či méně podílejí na ochraně a obnově památek na daném území. Především první sdružení, jež na Broumovsku vznikla, se zapříčinila o zviditelnění kulturního a historického potenciálu, který tento region má. Upozornila na památky, které se tam nacházejí, a poukázala na špatný stav, ve kterém byly. Touto činností se zsloužila o vznik později vzniklých subjektů..

¹⁶³ MK, Rozhodnutí Ing. arch. Hamouzové o udělení finančního příspěvku na obnovu domu čp. 263 v Praze ze dne 16. 9. 2013. s. 4.

¹⁶⁴ MK, Rozhodnutí ing. J. Chytilíkové o udělení finančního příspěvku na obnovu usedlosti čp. 289 v Praze ze dne 21. 9. 2010. s. 4.

6.1 Agentura pro rozvoj Broumovska

Jednou z více úspěšných občanských iniciativ na Broumovsku je Agentura pro rozvoj Broumovska. Vznikla 18. února 2004. Prvně se jednalo pouze o podporu regionu v podobě partnerství, projektů a reklamních kampaní především v rámci turismu a kultury. Podpora byla uskutečňována především prostřednictvím webových stránek. Sdružení fyzických i právnických osob velmi napomáhá vzájemné spolupráci a činnosti ostatních lokálních firem. Ráda bych tu zmínila všechny projekty, které agentura vytvořila či se na nich podílela, ovšem byl by to opravdu rozsáhlý výčet. Budu se tedy zabývat pouze realizovanými projekty a revitalizací památek na Broumovsku.

Jedním z nich je do dnešních dnů stále trvající projekt Zahrada. Zahrnoval rekonstrukci rozsáhlé klášterní zahrady Benediktinského opatství sv. Václava v Broumově, s cílem zpřístupnit tyto prostory veřejnosti za účelem relaxace, školní výuky či jiného kulturního programu. Skutečně se tak 19. května 2007 stalo.¹⁶⁵ Rekonstrukce zahrady nebyla lehká, poněvadž se jedná o národní kulturní památku. Na celý projekt proto dohlížel Národní památkový ústav v Praze a důležitá byla také spolupráce architekta Mgr. Aleše Lapky s Bc. Ondřejem Turkem. Dále bylo potřeba zpracovat podklady pro projekt, který stál 98 000 Kč. V roce 2008 byla celá zahrada znovu revitalizována, např. byly vyklizeny venkovní prostory či byla zajištěna střecha objektu zahradního domku. Další finanční zdroje přišly z Programu regenerace městské památkové zóny Broumov k opravám podlah a omítek a odstranění nepůvodní příčky v centrálním domku. Další údržbové práce na zahradních prostorách přinesl projekt Global Leadership, v rámci něhož se asi čtyři desítky studentů ze zahraničí tři dny podílely na daných pracích.¹⁶⁶ Tento program se zde uskutečnil i následující roky. V roce 2009 byl projekt dále podpořen finanční částkou 300 000 Kč od města Broumov, 100 000 Kč od nadace ČEZ – Genius loci a dalšími prostředky z APRB. Tyto finance pak měly přispět k další rekonstrukci, k získání územního rozhodnutí pro celý areál zahrady a ke zpracování stavební technické dokumentace k objektům v areálu. Celkový roční výdaj za projekt Zahrada byl téměř 705 000 Kč.¹⁶⁷

¹⁶⁵ *Výroční zprava 2007, Agentura pro rozvoj Broumovska*, Broumov 2008, s. 22

¹⁶⁶ *Výroční zprava 2008, Agentura pro rozvoj Broumovska*, Broumov 2009, s. 16

¹⁶⁷ *Výroční zprava 2009, Agentura pro rozvoj Broumovska*, Broumov 2010, s. 38

Agentura v následujících letech také otevírá galerii současného umění v domku v centru klášterní zahrady. Většinu financí v dalších letech obstarává město Broumov. Tyto finance jdou především na údržbu zahradních prostor a vytvoření kvalitního kulturního programu. Výroční zpráva k roku 2012 obsahuje nejrozsáhlejší plány revitalizace klášterní zahrady. Zde se počítá s rekonstrukcí všech objektů. Již zmíněná galerie v centru zahrady má být rozšířena, má být obnoven kuželník a prostor tzv. dřevníku, rekonstruován koncertní a společenský sál. Dále má být zrestaurován domek zahradníka a skleník.¹⁶⁸

Následující rok AGPR již rozděluje svoji činnost do několika oblastí. Pro samotné památky jsou důležité především oblasti v regionálním rozvoji, práce v oblasti cestovního ruchu a nejrozsáhlejší projekt Vzdělávací a kulturní centrum Klášter Broumov (dále jen VKCB). Tato činnost je pro památky důležitou především proto, že je oživují. Nezbytné pro záchranu památky je její vhodné využívání, a to nejen zpřístupněním prostorů kláštera a zahrad, ale též i broumovských barokních kostelů. Agentura převzala i organizaci festivalu Za poklady Broumovska, který byl pořádán v roce 2006 a 2007 Dobrovolným svazem obcí Broumovsko. Jedná se o velmi zajímavý kulturní zážitek, jelikož se pořádá v interiéru kostelů. Toto hudební setkání tak oživují památky a dávají jim větší význam. Účastník festivalu je specifický návštěvník kostela. Při poslechu hudby památku pozoruje. Tím festival tvoří druh propagace nikoli jen regionu, ale i památce, ve které je koncert pořádán. Poslední důležitou informací, která zdůvodňuje, proč tomuto festivalu věnovat pozornost, jsou dobrovolné příspěvky od návštěvníků. Například 10. ročník festivalu získal 220 000 Kč.¹⁶⁹ Tyto finance budou využity v péči o kostely.

Významnými pro obnovu jedné pětiny klášterní budovy byly roky 2013 a 2014. Jednalo se o evropskou dotaci ve výši 248 000 000 Kč, která zahrnovala finance například na restaurování knižních regálů, fresek v knihovně a jiných nástěnných maleb. Opraveny byly zdi i podlahy. Také zde byly zřízeny nové učebny, koncertní sál a nahrávací studio, kde mimo jiné byly zavedeny nové rozvody elektřiny, vody, odpady a také vytápění.

¹⁶⁸ *Výroční zpráva 2012, Agentura pro rozvoj Broumovska, Broumov 2012, s. 22*

¹⁶⁹ Markéta HLAVICOVÁ, *Desátý ročník festivalu Za poklady Broumovska zaznamenal rekordní návštěvnost i dobrovolné vstupné*, dostupné online (<http://www.zapoklady.cz/cs/desaty-rocnik-festivalu-za-2>), [citováno k 28. 1. 2016].

Tyto rekonstrukce umožnily zpřístupnění dalších prostorů kláštera pro veřejnost. Jedná se o veliký pokrok, který je v rámci využití a existence této památky důležitý.

Klášter je velmi rozsáhlá stavba, která byla donedávna prázdným a nevyužívaným prostorem. To se nyní postupně začíná měnit. Tím se otvírají dveře do budoucna této památky. V rámci široké rekonstrukce byly revitalizovány i stavby, které nalezneme v okolí kláštera a v klášterní zahradě. Jako příklad zde můžeme uvést rekonstrukci mostu spojujícího klášter se zahradou, dům zahradníka, kuchaře, galerii a jiné drobné stavby.¹⁷⁰ Klášter sám býval v minulost vzdělávacím, kulturním a ekonomickým centrem. Je vhodné podotknout, že se na tuto tradici a důležitost kláštera snaží Agentura pro rozvoj Broumova navázat. V tuto chvíli je APRB velmi úspěšná, ovšem na dobu, kdy se klášter stane ekonomicky soběstačným, musíme ještě počkat. Současně udělované granty jsou především na vzdělávání a kulturní rozkvět regionu. Nejvýznamnější získané granty a dotace k roku 2014 jsou granty města Broumova a dotace Královéhradeckého kraje. Dále pak granty Norských fondů a Nadace Vodafone, dotace Ministerstva pro místní rozvoj, Ministerstva kultury a Ministerstva životního prostředí.¹⁷¹ Jedná se především o granty a dotace poskytující finanční zázemí pro vzdělávací, environmentální a kulturní programy, propagaci regionu apod.

V roce 2014 byly v prostorách klášterního areálu vybudovány i ubytovací prostory. Jedná se o důležitý krok k financování obnovy kláštera, k získání prostředků na jeho údržbu a na činnosti, na které se v současné chvíli nevztahují dotace. Tato část revitalizace klášterního areálu byla financována z darů. Společně se započatými službami, které se rozvíjí v objektu národní kulturní památky, se otevírá otázka udržitelnosti. Areál je jako celek rozsáhlý a zatím ne zcela využívaný. Osobně doufám, že Agentura pro rozvoj Broumova zkusí překročit hranice a pomůže z těchto prostorů vytvořit opravdu společenské centrum, které ctí tradice a zároveň dokáže vyhovět požadavkům moderní společnosti.

Poslední činností, kterou AGPB zaštitila, je spolupráce s INEX-SDA v roce 2010. Jedná se o občanské sdružení, které organizuje dobrovolnické aktivity v různých regionech. Dobrovolníci z celého světa tak měli možnost navštívit Broumovsko a seznámit se

¹⁷⁰ *Výroční zpráva 2014, Agentura pro rozvoj Broumova, Broumov 2012, s. 19*

¹⁷¹ *Výroční zpráva 2014, Agentura pro rozvoj Broumova, Broumov 2012, s. 68*

s jeho kulturním dědictvím. Sami pak například pomohli při vyklízení kostelů před festivalem Za poklady Broumovska či s opravou zdi v klášterní zahradě.¹⁷²

6.2 Collegium pro arteantiqua

Občanské sdružení, které se původně věnovalo především studiu především staré hudby, se v roce 2001 rozhodlo přesunout na Broumovsko. Subjekt se zaměřil na péči o kulturní dědictví. Sdružení zakoupilo heřmánkovickou faru, kterou započalo rekonstruovat. Objekt měl sloužit jako zázemí pro zážitkové a vzdělávací aktivity, jež měly seznamovat s kulturním a historickým dědictvím tohoto regionu. Spolek za pomoci studentů dokumentoval drobné památky, které dodnes mají svoji databázi na stránkách sdružení. To se také zasloužilo o vznik brožury s tematikou broumovské skupiny kostelů, jež byla průvodcem pro návštěvníka během akce s názvem *Týden otevřených kostelů Broumovska*.

Svoji činnost na Broumovsku ukončilo v roce 2009 z personálních a finančních důvodů. Taktéž byla prodána heřmánkovická fara. Tu dnes vlastní majitelka z Holandska.¹⁷³

6.3 DSO Broumovsko

Dobrovolný svazek obcí (dále jen DSO) na Broumovsku vznikl již v roce 1997 pod názvem Sdružení měst a obcí Broumovska, Policka a Teplicka. Důvodem a cílem byla vzájemná spolupráce členských obcí při řešení důležitých otázek spjatých s hospodařením, společenskými záležitostmi, ochranou přírody a krajiny či kulturním dědictvím. Další aktivitou DSO bylo například úsilí o zvýšení turistiky a cestovního ruchu v pohraničí. V roce 2001 se sdružení přeměnilo na Dobrovolný svazek obcí Broumovsko (současné DSO Broumovsko), cíle však zůstaly stejné. Svazek tvoří tyto obce a města: Adršpach, Božanov, Broumov, Hejtmánkovice, Heřmánkovice, Hynčice, Jetřichov, Křinice, Martínkovice, Meziměstí, Otovice, Šonov, Teplice nad Metují, Verněřovice.

¹⁷²Výroční zpráva 2009, Agentura pro rozvoj Broumovska, Broumov 2010, s. 30.

¹⁷³Collegium pro arteantiqua, dostupné online (<http://www.collegium.cz/>) [citováno k 3. 6. 2016].

DSO Broumovsko například inicioval rozvojový plán a strategii broumovského regionu.¹⁷⁴

6.4 MAS Broumovsko+

Místní akční skupina Broumovsko+ byla založena lidmi, kteří se podíleli na vzniku rozvojové strategie regionu – Programu rozvoje Broumovska. Jako občanské sdružení byla v roce 2005 podpořena DSO Broumovsko. Tento subjekt by se měl snažit o fungování spolupráce mezi obcemi a také znát potřeby regionu. Jedině prostřednictvím tohoto sdružení se může Broumovsko zúčastnit programů Ministerstva zemědělství LEADER+ a LEADER ČR. Tyto programy podporují rozvoj venkovských regionů. Získané finance sdružení dále přerozděluje na vybrané projekty.

V projektu rozvoje venkova na Broumovsku bylo v období 2009–2014 realizováno hned několik projektů, které se týkaly obnovy památek. Jednalo se o projekt – *Kulturní krajina na Broumovsku, jako dědictví benediktýnů*. Příkladem může být rekonstrukce části střechy na faře v Martínkovicích v roce 2011, kdy celkové náklady tvořily 1 112 282 Kč (dotace 990 000 Kč). Dalším projektem byla oprava hřbitovní zdi u kostela v Heřmánkovicích. Tento projekt byl realizován v roce 2012 v celkové výši nákladů 1 010 588 Kč, dotace tvořila 744 187 Kč. V roce 2014 byla udělena dotace také Dimterově vile (Dům dětí a mládeže Ulita Broumov) ve výši 990 000 Kč. Celkové náklady na rekonstrukci činily 2 274 000 Kč.¹⁷⁵

6.5 Omnium, z. s.

Nezisková organizace Omnium, z. s., vznikla 7. 12. 2011¹⁷⁶ a poskytuje aktuální informace

o získávání finančních či materiálních prostředků na opravu památek a také metodickou pomoc majitelům těchto památek. Omnium každoročně pořádá řadu vzdělávacích

¹⁷⁴Dobrovolný svazek obcí Broumovsko, dostupné online (<http://www.dsobroumovsko.cz/>) [citováno k 3. 6. 2016].

¹⁷⁵MAS Broumovsko+, Zpravodaj k realizaci Strategického plánu Leader Mas regionu Broumovska, Broumov 2014, s. 6, dostupné online (http://www.mas.broumovsko.cz/phocadownload/Dokumenty/Zpravodaj_MAS_2014.pdf), [citováno k 3. 6. 2016].

¹⁷⁶Osobní korespondence se sdružením Omnium ze dne 2. 6. 2016.

programů, výstav, seminářů, konferencí a spoustu dalších osvětových aktivit v rámci tématu záchrany, obnovy a financování kulturního dědictví.

Jedním z nejdůležitějších aktivit tohoto sdružení je program s názvem *Pro život kostelů Broumovska*. Tímto projektem se snaží ve spolupráci s římskokatolickou farností – děkanstvím Broumov, se snaží podpořit, zachránit, obnovit a oživit jedinečný soubor barokních sakrálních památek v tomto regionu.¹⁷⁷

Barokní skupinu kostelů na Broumovsku, na které je projekt zaměřen, tvoří následující stavby:

- kostel sv. Máří Magdaleny v Božanově,
- kostel sv. Václava v Broumově,
- kostel Všech svatých v Heřmánkovicích,
- kaple Panny Marie na Hvězdě,
- kostel sv. Barbory v Otovicích,
- kostel sv. Jakuba Většího v Ruprechticích,
- kostel sv. Markéty v Šonově,
- kostel sv. Michaela ve Verněřovicích,
- kostel sv. Prokopa v Bezděkově,
- kostel sv. Anny ve Vižňově.

Projekt je dělen vzhledem k náročnosti na několik etap:

- A: Opravy kostelů (Heřmánkovice, Ruprechtice, Vižňov) – rekonstrukce střechy, tj. krovů a střešní krytiny, vnějšího pláště kostelů, vstupních portálů a dle finančních možností i opravy vnitřních omítek.
- B: Opravy kostela sv. Markéty v Šonově – rekonstrukce střechy, tj. krovů a střešní krytiny, vnějšího pláště kostela, vstupního portálu a dle finančních možností i opravy vnitřních omítek. Financování je řešeno prostřednictvím Programu rozvoje venkova SZIF.

¹⁷⁷Projekt – *Pro život kostelů Broumovska*, dostupné online (<http://www.propamatky.info/cs/zpravodajstvi/kralovehradecky-kraj/zpravy-z-regionu/projekt-|-pro-zivot-kostelu-broumovska/1025/>), [citováno k 29. 4. 2016].

- C: Opravy kostela sv. Barbory v Otovicích v rámci Etapy C budou zahrnovat rekonstrukce střechy, tj. krovů a střešní krytiny, vnějšího pláště kostela, vstupního portálu a dle finančních možností i opravy vnitřních omítek. Financování je řešeno prostřednictvím Programu na záchranu arch. dědictví MK ČR.¹⁷⁸

Pod záštitou tohoto projektu byla také oficiálně 6. 12. 2012 spuštěna veřejná sbírka, jejíž výtěžek putuje na obnovu výše zmíněných kostelů.¹⁷⁹ Například v roce 2015 bylo vybráno 120 661 Kč.¹⁸⁰

Ze současných aktivit se například v roce 2016 prostřednictvím spolku Omnium účastní projekt *Záchrana fresky kostela Všech Svatých v Heřmánkovicích* programu *ČSOB Pomáhá regionům*, kdy v prvním kole bylo zajištěno minimálně 25 000 Kč. V druhém kole, které končí 27. 6. 2016, se již nehlasuje, ale přispívá finančními dary. Tyto finance půjdou na projektovou dokumentaci, která je potřebná k záchraně fresky.¹⁸¹ Rehabilitaci by si však zasloužila nikoli jen freska, ale i celý kostel, který se nachází v havarijním stavu.

Dalším projektem je cyklus Monumenta VIVA, který zahrnuje soubor univerzitních aktivit – přednášek, seminářů, workshopů, letních stáží atd., které se konají na Broumovsku. Tento projekt je připravován ve spolupráci s dalšími institucemi, jako je Národní památkový ústav, Ústav dějin umění AV ČR a s vysokými školami.¹⁸²

Nutno podotknout, že spousta aktivit, které se konají na Broumovsku, pomáhá zvýšit povědomí u široké veřejnosti o havarijním stavu památek a nutnosti jejich záchrany. V polovině roku 2014 byla podána žádost o finance z Norských fondů na projekt obnovy kostelů sv. Anny ve Vižňově, sv. Jakuba Většího v Ruprechticích a Všech Svatých

¹⁷⁸ Omnium, z. s., dostupné online (<http://www.propamatky.info/cs/katalog-sluzeb/kralovehradecky-kraj/neziskovy-sektor/omnium-z-s-/1181/>), [citováno k 5. 6. 2016].

¹⁷⁹ Broumovský informační měsíčník 7(4), římskokatolická farnost – děkanství Broumov, 2015, s. 2.

¹⁸⁰ Osobní rozhovor s ThLic. Martinem Lanžim (administrátor farnosti) v Broumově 10. 6. 2016.

¹⁸¹ Záchrana fresky Všech Svatých v Heřmánkovicích na Broumovsku, dostupné online (<http://www.csobpomaharegionum.cz/projekty/kralovehradecky/2016048/zachrana-fresky-kostela-vsech-svatych>), [citováno k 5. 6. 2016].

¹⁸² Omnium, z. s., Pro život kostelů Broumova – aktuality k říjnu 2015, Broumov 2015, s. 8, dostupné online (http://omniumos.cz/dokumenty/zpravodaj-omnium-11-2015-real_201511151846134.pdf), [citováno k 5. 6. 2016].

v Heřmánkovicích. Žádost byla bohužel zamítnuta. Organizace Omnium se tak společně s římskokatolickou farností Broumov musí pokusit hledat jiné možnosti získání financí na pomoc daným památkám.¹⁸³

6.6 Sdružení Stěnava

Občanské sdružení Stěnava zahájilo svoji činnost v roce 2001. Řadí se mezi méně aktivní organizace v oblasti úsilí o obnovu památek na Broumovsku. Jeho prvopočáteční ústřední myšlenka tkvěla v podporování rozvoje regionu v programech Evropské unie. Sdružení za dobu své existence uspořádalo řadu konferencí a seminářů. Významným mezníkem vztahujícím se k obnově památek bylo převzetí martínkovické fary do držení tohoto subjektu. Stěnava se snažila zachránit budovu v havarijním stavu, v jakém ji převzala v roce 2008. Objekt, jenž pochází ze 17. století, má v současné době opravenou střechu, zevnitř i zvenčí očištěné zdi a byl odstraněn veškerý nepořádek.

6.7 Tuž se, Broumovsko!

Tento subjekt vznikl v roce 1999 a zaměřoval se na celou řadu aktivit v rámci ekologie, vzdělávání, kultury a také na poli obnovy památek. Zakladatel Jan Piňos byl vedoucím Správy CHKO Broumovsko. Sdružení se zabývalo například obnovou historických cest nebo naučných stezek na Broumovsku. Iniciovalo celou řadu kulturních a ekologických projektů. Tím největším byla snaha přeměnit bývalý měšťanský pivovar, ležící v MPZ, v kulturní centrum. Na počátku 21. století, kdy se rodila myšlenka začít využívat pivovar jako kulturní centrum, nebylo s přidělovanými granty a dotacemi mnoho zkušeností, přesto sdružení získalo kolem 2 000 000 Kč na počáteční aktivity. Zajímavým nápadem a výzvou byla benefiční akce s názvem „Adoptujte své okno!“, která započala v roce 2001. V této záležitosti mohla kterákoliv fyzická či právnická osoba nebo spolek „adoptovat“ jedno ze 180 oken, jež jsou v pivovaře. Financemi za

¹⁸³ Omnium, z. s., Pro život kostelů Broumovska – aktuality projektu únor/březen 2014, Broumov 2014, s. 4, dostupné online (http://omniumos.cz/dokumenty/omnium-zpravodaj-2-3-2014_201403291832096.pdf), [citováno k .66. 2016].

„koupí“ okna či drobným příspěvkem tak mohly přispět k rekonstrukci objektu. Tento projekt však nikdy nebyl dokončen a realizován.¹⁸⁴

Pozdější neúspěch tohoto sdružení bychom mohli přiřknout tomu, že obyvatelé Broumova a Broumovska nebyli ochotni větší změny akceptovat a nedůvěřovali aktivitám spolku. Sdružení, jeho aktivity, projekty roce 2003 zaniklo. Jednalo se však o subjekt, jenž strhl pozornost na neúspěšný stav památek na Broumovsku a snažil se kulturními aktivitami oživit některé z nich.

¹⁸⁴Benefiční akce „Adoptuj své okno!“ na podporu kulturního a společenského střediska v Broumově, dostupné online (http://arch.broumov-mesto.cz/aktual01/11_0501.html#c103) [citováno k 6. 6. 2016].

Závěr

Město Broumov, stejně jako široké okolí, prošlo v polovině 20. století destruktivním obdobím, kdy byla zničena řada významných budov. Tato práce se v krátkosti zmiňuje o těchto ztrátách, které je zapotřebí mít stále na paměti především proto, aby se neopakovaly. Historická a kulturní identita tohoto regionu by měla být zachována v celistvosti i ve vzhledu dochovaných památek tohoto města a okolí. Je nutno naučit především mladou generaci respektovat, chránit a dále rozvíjet kulturní dědictví, které Broumovsko má, aby se zachovalo do budoucnosti. Sama jsem mohla vidět edukativní programy v jiné zemi pro předškolní děti, které hravým způsobem vzbuzovaly zájem o památky v rodném městě. Podle mého názoru by měly být podobné programy pro mateřské, základní a střední školy využívány také na Broumovsku. Seznamovaly by děti s krásami našich památek a rozvíjely by u nich kladný vztah k broumovskému regionu.

Bakalářská práce se zabývá především tématem obnovy architektonických památek, jež bývá značně složitým procesem. Především pokud se jedná o kulturní památku, musí majitel postupovat podle závazných směrnic. Právě proto mnohdy opravy bývají finančně nákladnější a je nutno hledat finanční zdroje, které pomohou s rehabilitací daného objektu. Pozornost jsem věnovala také památkám, jež nenesou právní ochranu, avšak soudím, že si zaslouží naši pozornost.

Předložený text se mimo jiné věnuje vývoji památkové péče a s ní spjaté současné legislativě, zákonům a opatřením, která mimo jiné také omezují vlastníky památek. Rekonstrukce či pouhá údržba památky jsou úskalím, jsou to procesy spjaté s velkou byrokracií. Například když vlastník KP musí při každém zamýšleném zásahu na objektu požádat o písemné vyjádření výkonný orgán a ten poté musí požádat o odborné vyjádření orgán státní památkové péče. Tento proces může mnohdy vlastníka odradit od zamýšlené rehabilitace objektu. Na tomto poli je například aktivní spolek Omnium, zmíněný v mé práci, který se snaží pomocí přednášek informovat vlastníky kulturních památek o současné památkové péči a poskytování informací o možnosti financování památek. Součástí práce jsou i informace o dalších spolcích, které fungovaly či fungují a aktivně se podílely, či podílejí na rehabilitaci památek na Broumovsku.

Dalším úskalím bývá nedostatek financí majitelů památek. Žádost o finanční příspěvek je také administrativně náročná. Přesto o něj může vlastník KP žádat na základě programů MK (případně jiných ministerstev) na obnovu památek. Mnohem náročnější, je to v případě příspěvků z řádných programů EU, EHP či Norských fondů. V práci je uvedena většina dotačních titulů, z nichž lze čerpat pro obnovu architektonických památek.

Hlavní část textu je věnována památkám v broumovském regionu, konkrétně ve městě Broumov a obci Božanov, které čerpaly finanční prostředky na obnovu památek z některých nabízených programů, dotací a grantů. Věnovala jsem se v ní památkám, jimž některý z finančních příspěvků dopomohl k řádné obnově. Mají sloužit jako příklad a podnět pro budoucí žadatele o finanční dotaci. Uvádím v ní rovněž některé neúspěšné pokusy o získání financí, jako byla například žádost o získání příspěvku z Norských fondů pro kostely broumovské skupiny. Tyto kostely jsou v současné době navrženy pro zápis na seznam UNESCO.¹⁸⁵ Pokud by se tak stalo, byl by problém s havarijním stavem některých těchto objektů vyřešen. Tento akt by také zajistil větší pozornost broumovskému regionu, příliv turistů. Zvýšený turismus by mohl přinést více financí a tím i peněz pro město a okolní obce, pro památky v nich.

Broumovsko je téměř nevyčerpatelným tématem památek a jejich obnovy. Dalo by se dále například analyzovat čerpání finančních příspěvků na obnovu památek v Broumově v určitém programovém období nebo v obcích na Broumovsku. Zajímavé by také bylo sledování vývoje procesu zápisu kostelů broumovské skupiny na seznam UNESCO. Tato bakalářská práce však chtěla taktéž vyzdvihnout světské stavby, které vedle sakrální architektury bývají často opomíjené, ačkoliv také dotváří identitu obce či krajiny. Na Broumovsku jsme již ztratili velkou část vzácných, esteticky jedinečných staveb. Neměli bychom dopustit, aby něco podobného pokračovalo.

¹⁸⁵Osobní rozhovor s ThLic. Martinem Lanžim (administrátor farnosti) v Broumově 10. 6. 2016.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny:

Prameny archivní povahy:

AGENTURA PRO ROZVOJ BROUMOVSKA, Výroční zprávy 2006 – 2014,
Broumov.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/3643/2010/Chm.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/1446/2011/Chm.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/1656/2011/Chm.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/82327/2012/Chm.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/27440/2012/Chm.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/4367/2010/Chm.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/779/10/Chm.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/1199/2009/Rub.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/4477/2008/Rub.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/4559/2010/Chm

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/3520/2011/Chm

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Písemné vyjádření
č.j. NPÚ-362/46842011/Mch

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, *Hodnotící list
objektu čp. 88 ul. Opočenského.*

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Rozhodnutí, č.j. 3732/2010.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Rozhodnutí, č.j. 2916/2011.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Rozhodnutí, č.j. 4188/2008.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Rozhodnutí, č.j. MK 43149/2013 OPP.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Žádost o vyjádření, č.j. PDMUBR 7598/2019.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Žádost o vyjádření, č.j. PDMUBR 26350/2010.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Žádost o vyjádření, č.j. PDMUBR 11766/2011.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Žádost o vyjádření, č.j. PDMUBR 32842/2010.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Rozhodnutí, č.j. 7174/2008.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Vyjádření, č.j. NPÚ-362/6004/2012/Mch

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Závazné stanovisko, č.j. PDMUBR 30787/2010.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Závazné stanovisko, č.j. PDMUBR 36490/2010.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Závazné stanovisko, č.j. PDMUBR 14041/2011.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Závazné stanovisko, č.j. PDMUBR 15994/2011.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Broumov, Oznámení o zahájení správního řízení, č.j. PDMUBR 11768/2011.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Návrh na prohlášení kulturní památky, č.j. 2123/2011.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Rozhodnutí, č.j. 5943/2008.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Rozhodnutí, č.j. 10723/2008.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Usnesení, č.j. PDMUBR 6718/2009.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Rozhodnutí, č.j. MK 43869/2011 OPP.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Rozhodnutí, č.j. MK 41871/2011 OPP.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Rozhodnutí, č.j. MK 42093/2013 OPP.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Rozhodnutí, č.j. MK 20869//2010 OPP.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Rozhodnutí, č.j. MK 20766//2010 OPP.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Písemné vyjádření č.j. NPÚ-362/811/2011/Chm.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Písemné vyjádření č.j. NPÚ-362/751/10/Chm.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Písemné vyjádření č.j. NPÚ-362/872/2009/Tlu.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Vyjádření, č.j. PDMUBR 21255/2011

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Závazné stanovisko, č.j. PDMUBR 9905/2011.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Závazné stanovisko, č.j. PDMUBR 9314/2010.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Závazné stanovisko, č.j. PDMUBR 11963/2009.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Žádost o vyjádření, č.j. PDMUBR 5915/2011.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Žádost o vyjádření, č.j. PDMUBR 5882/2010.

ARCHIV NPÚ – ÚOP JOSEFOV, spisová dokumentace Božanov, Žádost o vyjádření, č.j. PDMUBR 5826/2009.

Tištěné prameny:

BROUMOVSKÝ INFORMAČNÍ MĚSIČNÍK, ročníky 2014 – 2015.

BROUMOVSKÉ NOVINY, ročníky 2006 – 2014.

BROUMOVSKÝ ZPRAVODAJ, ročníky 2001 – 2011.

CECHNER, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé*, Praha 1930.

Zákon č. 13/1918 – o ochraně uměleckých a historických památek.

Zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, ve znění zákona č. 146/1971.

Zákon č.20/1987 Sb., o státní památkové péči.

ZPRAVODAJ OMNIUM, ročníky 2013 – 2015.

Internetové odkazy:

AGENTURA PRO ROZVOJ BROUMOVSKA, www.aprb.cz

COLLEGIUM PRO ARTE ANTIQUA, www.collegium.cz.

DOTAČNÍ PORTÁL KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE, www.dotace.kr-kralovehradecky.cz.

DSO BROUMOVSKO, www.dsobroumovsko.cz.

EURAKTIV, www.euractiv.cz.

EUROPA NOSTRA, www.europanostra.org.

FARNOST BROUMOV, www.broumovfarnost.cz.

KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ, www.kr-kralovehradecky.cz.

MĚSTO BROUMOV, www.broumov-mesto.cz.

MINISTERSTVO KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY, www.mkcr.cz.

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY, www.eagri.cz

NADACE VIA, www.nadacevia.cz.

NAŠE BROUMOVSKO, www.nase.broumovsko.cz.

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV, www.npu.cz

OBČANSÉ SDRUŽENÍ STĚNAVA, www.hoprach.cz.

OMNIUM z. s., www.omniumos.cz.

PAMÁTKOVÝ KATALOG, www.pamatkovykatalog.cz

PRO PAMÁTKY, www.propamatky.cz.

STRUKTURÁLNÍ FONDY, www.strukturalni-fondy.cz.

VELVISLANECTVÍ NORSKA V ČESKÉ REPUBLICE, www.noramb.cz.

Osobní rozhovory:

ThLic. Martin LANŽI, administrátor farnosti Broumov, v Broumově 10. 6. 2016.

Ing. Radomír ROŠKO, majitel vily čp. 67, v Broumově 25. 5. 2016.

E-mailová korespondence:

Marek CHOC, vnuk Josefa Choce - původního majitele vily čp. 67,
marek.choc@ipsystem.cz, e-mail ze dne 4. 6. 2016, 9. 6. 2016, 18. 6. 2016.

Omnium, z. s., občanské sdružení na podporu památek, jded@omniumos.cz, e-mail ze dne
2. 6. 2016.

Petr BERGMANN, bývalý člen sdružení *Tuž se, Broumovsko!*,
petr.bergmann@volny.cz. E-mail ze dne 14. 6. 2016.

ThLic. Martin LANŽI, administrátor farnosti Broumov, church.broumov@gmail.com, e-
mail ze dne 4. 6. 2016, 5. 6. 2016, 6. 6. 2016, 9. 6. 2016, 13. 6. 2016.

Literatura:

BAŠTECKÁ, Lydia –TRENČANSKÁ, Barbora, *Broumov*. Praha 2013.

BERGMANN, Petr. *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf
historischen Abbildungen*. Starostín 2013.

BERGMANN, Petr – BURIAN, Martin – JEŘÁBKOVÁ, Jana, *Broumovsko:
interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku*, Martínkovice 2003.

DENTI, Giovanni – SKALICKÝ, Alexandr, *Krajinou českého baroka: Landschaft des
böhmischen Barock: církevní stavby Kryštofa a Kiliána Dientzenhoferů na Broumovsku*.
Praha 2004.

DVOŘÁK, Max, *Katechismus památkové péče*, Praha 2004.

FRANZE, Karel, *Historický vývoj města*, Broumov 2008.

HEROUT, Jan, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 1980.

KADLEC, Miloš – SVOBODA, Milan, *Památková péče, cestovní ruch a veřejná
správa*, Praha 2007.

KOŠTÁL, Zdeněk, *Dějiny Broumova a Broumavska*, Broumov 1989,

KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra, *Principy památkového urbanismu*, Praha 2000.

OTTE, Miroslav, *Broumovsko*, 2002.

PEK, Tomáš, *Stavební památky – specifika přípravy a financování jejich obnovy,
údržby a provozu*. Praha 2009

- POŠMOURNÝ, Vojtěch, *Návod k použití: získání finančních prostředků na obnovu kulturní památky*, Praha 2014.
- RIEGL, Alois, *Moderní památková péče*, Praha 2003.
- VARHANÍK, Jiří – MALÝ, Stanislav, *Zákon o státní památkové péči. Komentář*, Praha 2011.
- VOJÍK, Vladimír, *Podnikání v kultuře a umění*. Praha 2008.
- WAGNER, Václav. *Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana: doplněno úvodní studií, životopisem autora, bibliografií jeho díla a dvěma dosud nepublikovanými texty z pozůstalosti*. Praha 2005.
- ZÍDEK, Martin- KLUSOŇ Jiří, *Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem*, Praha 1986.

Seznam zkratek

APRB – Agentura pro rozvoj Broumavska

ČR – Česká republika

DSO – Dobrovolný svazek obcí

EU – Evropská unie

EHP – Evropský hospodářský prostor

IOP – Integrovaný operační program

IROP – Integrovaný regionální operační program

KP – Kulturní památka

MAS – Místní akční skupina

MěÚ – Městský úřad

MK – Ministerstvo kultury

MPR – Městská památková rezervace

MPZ – Městská památková zóna

NKP – Národní kulturní památka

NOF – Nadace Občanského fóra

ORP – Obec s rozšířenou působností

PR – Památková rezervace

PZ – Památková zóna

ROP – Regionální operační program

VKCB – Vzdělávací a kulturní centrum Broumov

UNESCO – Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Culture Organisation)

VPZ – Vesnická památková zóna

ZUŠ – Základní umělecká škola

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1. Zbytky hradebního zdiva – věž zvaná *Hladomorna* v Broumově, 2016.

Příloha č. 2. Zbytky hradebního zdiva u dnešní Střelnice v Broumově, 2016.

Příloha č. 3. Zbytky hradebního zdiva pod ZŠ Hradební v Broumově, 2016.

Příloha č. 4. Bourání kostela sv. Vavřince, pol. 60. let 20. stol. (Zdroj: p. Zdeněk Streubel, 2016.)

Příloha č. 5. Místo, kde stával kostel sv. Vavřince v Broumově. Dnes zde nalezneme malý park, 2016.

Příloha č. 6. Fotografie z roku 1950, kdy byla vila přestavěna na hasičskou stanici. Zdroj: BERGMANN, Petr. *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf historischen Abbildungen*. Starostín: Broumovsko Organic, 2013, s. 220.

Příloha č. 7. Místo, kde stávala hasičská zbrojnice. Dnes je zde rozsáhlé parkoviště. V pozadí budova městského pivovaru, 2016.

Příloha č. 8. Budova bývalého městského pivovaru z ulice Klášterní v Broumově, 2016.

Příloha č. 9. Budova Městského úřadu Broumov, 2016.

Příloha č. 10. Pohled na budovu polikliniky z Masarykovy třídy v Broumově, 2016.

Příloha č. 11. Pohled na budovu polikliniky z ulice Střelnická, 2016.

Příloha č. 12. Interiér polikliniky. Ukázka nevhodně rozděleného štukového stropu v zadních prostorách lékárny, 2016.

Příloha č. 13. Dům čp. 70 v Broumově. V přízemí se nachází infocentrum, 2016.

Příloha č. 14. Dům čp. 88. Na místě bývalého jednopatrového domu nyní probíhá stavba nového měšťanského domu v Broumově, 2016.

Příloha č. 15. Fotografie pořízená cca roku 1940. Pohled na kostel sv. Petra a Pavla v pozadí. V popředí vidíme Lachnerův dům, který již dnes nestojí. Zdroj:

BERGMANN, Petr. *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf historischen Abbildungen*. Starostín 2013, s.171.

Příloha č. 16. Kostel sv. Petra a Pavla. Pohled z kostelního náměstí v Broumově, 2016.

Příloha č. 17. Fara při kostele sv. Petra a Pavla v Broumově, 2016.

Příloha č. 18. Zrekonstruované fresky v interiéru fary v Broumově, 2016.

Příloha č. 19. Pohled na Broumovský klášter (vlevo bývalé gymnázium), 2016.

Příloha č. 20. Dům čp. 100 v Broumově, 2016.

Příloha č. 21. Dům čp. 104 v Broumově. V současné době se dům nachází v rekonstrukci, 2016. Vpravo fotografie cca 2012.

Příloha č. 22. Dům čp. 129 v Broumově, 2016.

Příloha č. 23. Dům čp. 110 v roce 1914 jako Městský hotel, 2016.

Příloha č. 24. Současný stav domu čp. 110 v Broumově, 2016.

Příloha č. 25. Dům čp. 56, bývalá radnice v Broumově, 2016.

Příloha č. 26. Dům čp. 54, Městské divadlo v Broumově, 2016.

Příloha č. 27. Dům čp. 167 v Broumově, 2016.

Příloha č. 28. Interiér domu čp. 167 v Broumově, 2016.

Příloha č. 29. Dům čp. 168 v Broumově, 2016.

Příloha č. 30. Kostel sv. Václava v Broumově, 2016.

Příloha č. 31. Budova čp. 89. Dnes se zde nachází základní umělecká škola v Broumově, 2016.

Příloha č. 32. Fotopohlednice z roku 1938. Hostinec Na Ostrém rohu, který byl stržen v 60. letech 20. stol. Zdroj: BERGMANN, Petr. *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf historischen Abbildungen*. Starostín 2013, s. 228.

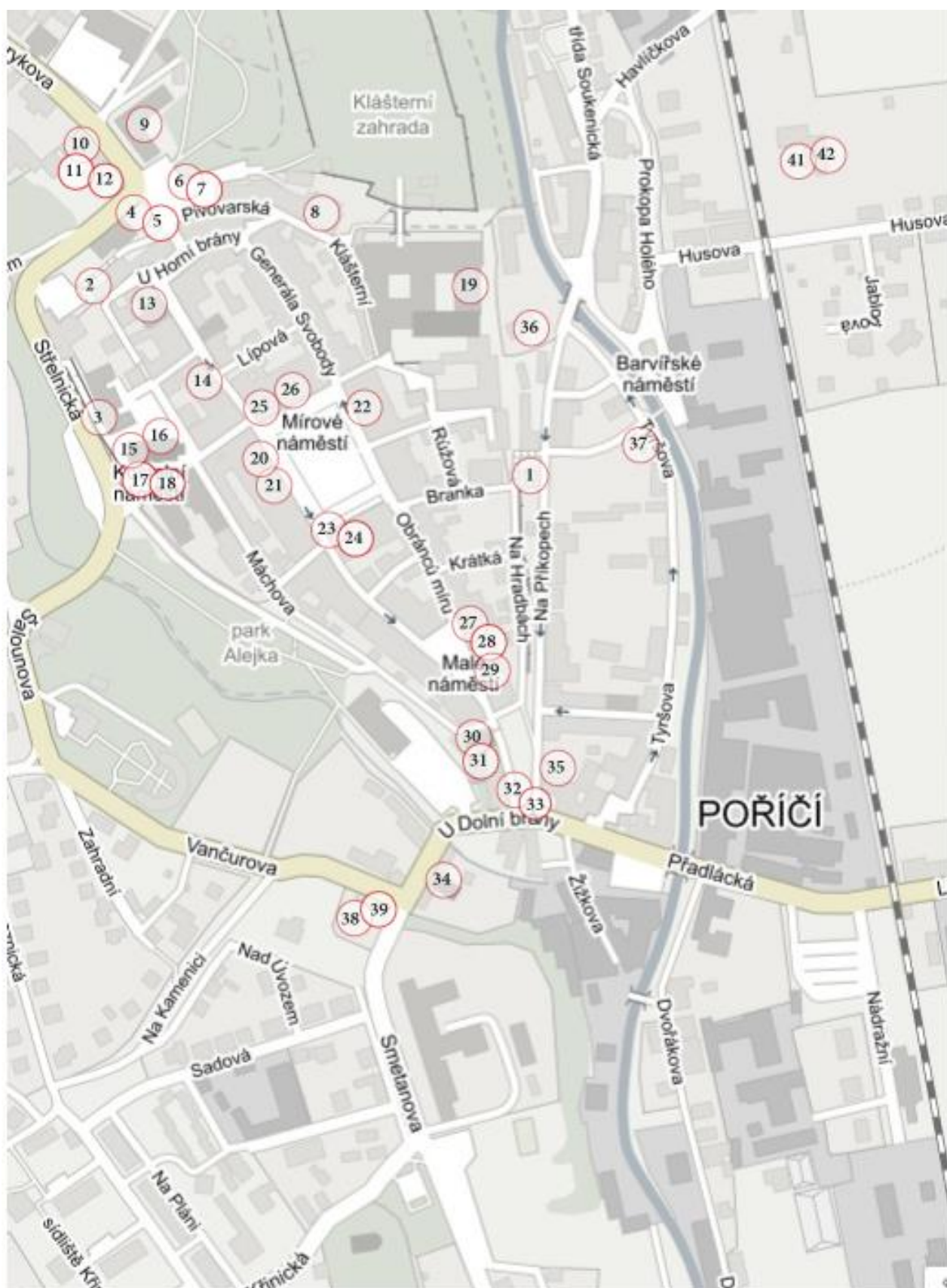
Příloha č. 33. V současné době se na místě bývalého hostince Na Ostrém rohu nachází park, 2016.

- Příloha č. 34. Kostel sv. Ducha v Broumově, 2016.
- Příloha č. 35. Dům čp. 57 v ulici Na Příkopech v Broumově, 2016.
- Příloha č. 36. Objekt čp. 39 v ulici Na Příkopech v Broumově, 2016.
- Příloha č. 37. Pohled na bývalou koželužnu. Dnes obytný dům čp. 68 v ulici Tyršova v Broumově, 2016.
- Příloha č. 38. Pohlednice zobrazující Broumov v roce 1917. V popředí nalezneme Stowasserovu vilu. Zdroj: BERGMANN, Petr. *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf historischen Abbildungen*. Starostín 2013, s. 225.
- Příloha č. 39. Pohled na průčelí Stowasserovi vily v Broumově, 2016.
- Příloha č. 40. Hřbitovní kostel Panny Marie v Broumově, 2016.
- Příloha č. 41. Pohled na průčelí kostela Zmrtvýchvstání ve Velké Vsi, 2016.
- Příloha č. 42. Interiér kostela Zmrtvýchvstání ve Velké Vsi (v den konání *Noc kostelů – 10. 6. 2016*)
- Příloha č. 43. Kostel sv. Máří Magdalény v Božanově, 2016.
- Příloha č. 44. Objekt márnice v areálu kostela sv. Máří Magdalény v Božanově, 2016.
- Příloha č. 45. Areál hospodářské usedlosti čp. 227 v Božanově, 2016.
- Příloha č. 46. Statek čp. 263 v Božanově, 2016.
- Příloha č. 47. Zemědělský dvůr čp. 289 v Božanově, 2016.

Pozn.: Není-li uvedeno jinak, autorkou fotografií je B. Hanousková.

Plán s vyznačenými památkami města Broumov a Božanov

Broumov

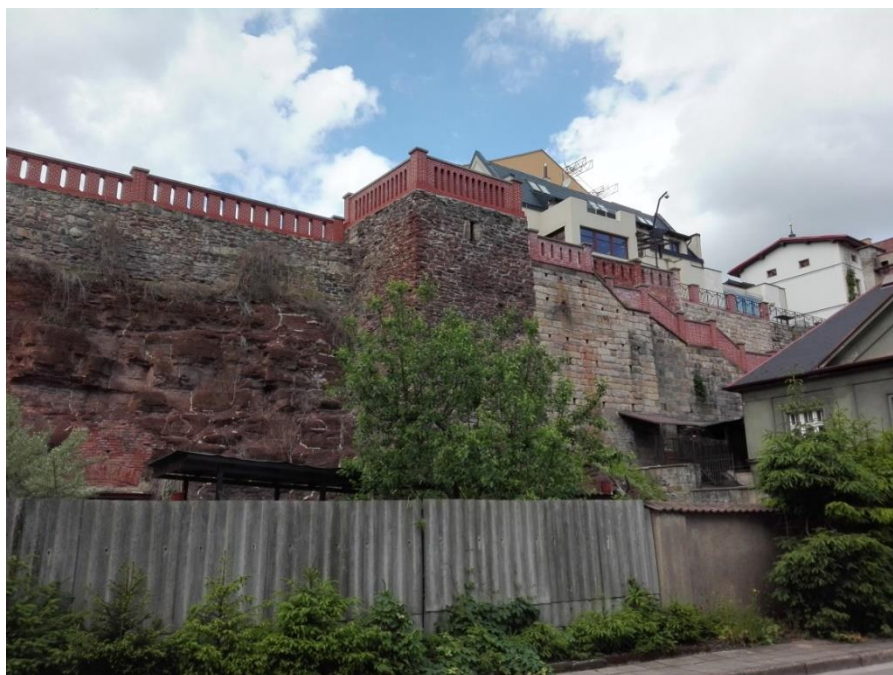

Božanov

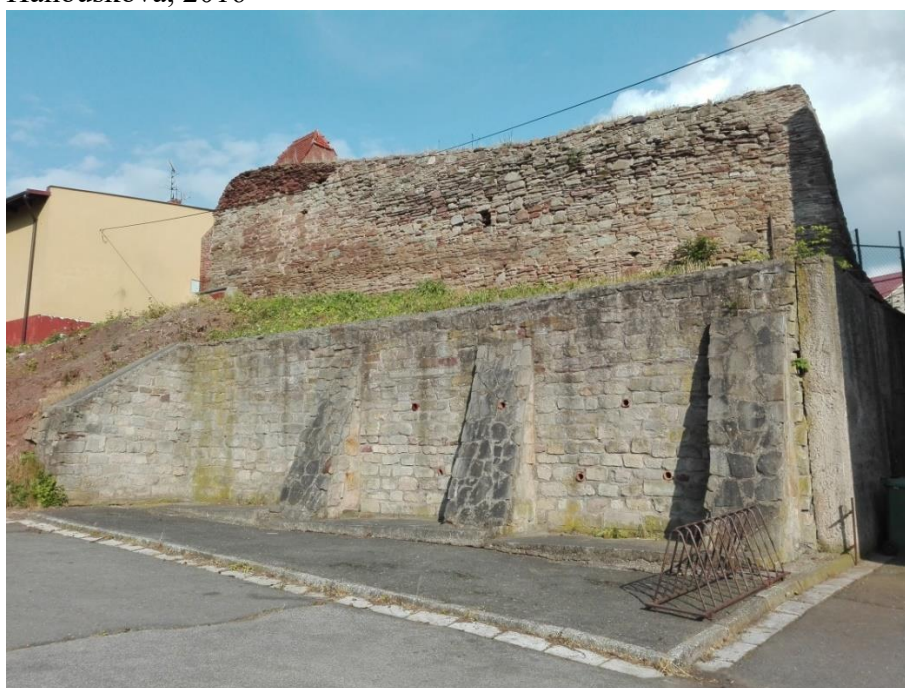
Čísla v pláncích města Broumova a obce Božanova odpovídají číslům v Seznamu příloh.

Reprodukce archivních snímků a fotografií B. Hanouskové

Příloha č. 1. Zbytky hradebního zdiva – věž zvaná *Hladomorna* v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 2. Zbytky hradebního zdiva u dnešní Střelnice v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 3. Zbytky hradebního zdiva pod ZŠ Hradební v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 4. Bourání kostela sv. Vavřince, pol. 60. let 20. stol. (Zdroj: p. Zdeněk Streubel)

Příloha č. 5. Místo, kde stával kostel sv. Vavřince v Broumově. Dnes zde nalezneme malý park.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 6. Fotografie z roku 1950, kdy byla vila přestavěna na hasičskou stanici.

Zdroj: BERGMANN, Petr. *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf historischen Abbildungen*. Starostín: Broumovsko Organic, 2013, s. 220.

Příloha č. 7. Místo, kde stávala hasičská zbrojnice. Dnes je zde rozsáhlé parkoviště. V pozadí budova městského pivovaru.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 8. Budova bývalého pivovaru z ulice Klášterní v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 9. Budova Městského úřadu Broumov.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 10. Pohled na budovu polikliniky z Masarykovy třídy v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 11. Pohled na budovu polikliniky z ulice Střelnická.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 12. Interiér polikliniky. Ukázka nevhodně rozděleného štukového stropu v zadních prostorách lékárny.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 13. Dům čp. 70 v Broumově. V přízemí se nachází infocentrum.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 14. Dům čp. 88. Na místě bývalého jednopatrového domu nyní probíhá stavba nového měšťanského domu v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 15. Fotografie pořízená cca roku 1940. Pohled na kostel sv. Petra a Pavla v pozadí. V popředí vidíme Lachnerův dům, který již dnes nestojí.

Zdroj: BERGMANN, Petr. *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf historischen Abbildungen*. Starostín: Broumovsko Organic, 2013, s.171.

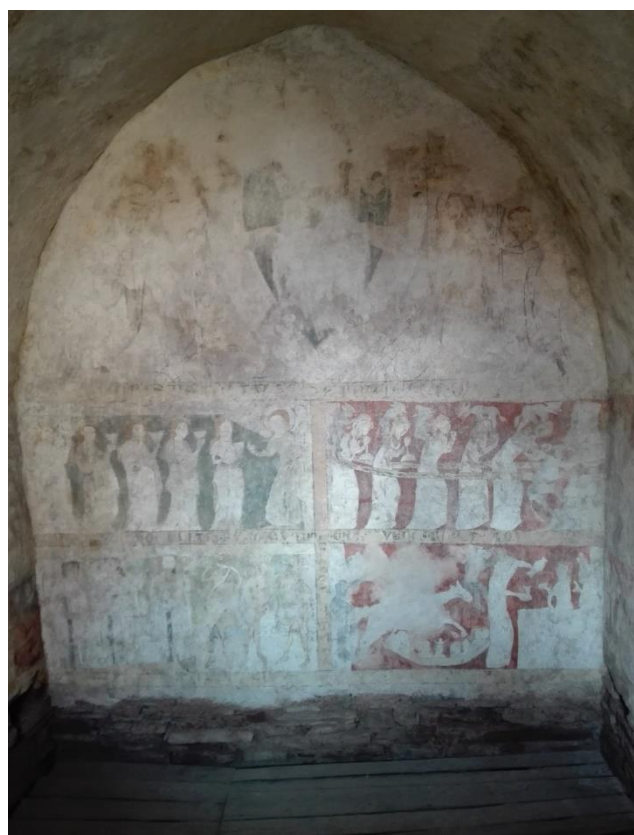
Příloha č. 16. Kostel sv. Petra a Pavla. Pohled z kostelního náměstí v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 17. Fara při kostele sv. Petra a Pavla v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 18. Zrekonstruované fresky v interiéru fary v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 19. Pohled na Broumovský klášter (vlevo bývalé gymnázium).

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 20. Dům čp. 100 v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 21. Dům čp. 104 v Broumově. V současné době se dům nachází v rekonstrukci. Vpravo fotografie cca 2012.

Foto: B. Hanousková, 2016 (2012)

Příloha č. 22. Dům čp. 129 v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 23. Dům čp. 110 v roce 1914 jako Městský hotel.

Zdroj: BERGMANN, Petr. *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf historischen Abbildungen*. Starostín: Broumovsko Organic, 2013, s. 228.

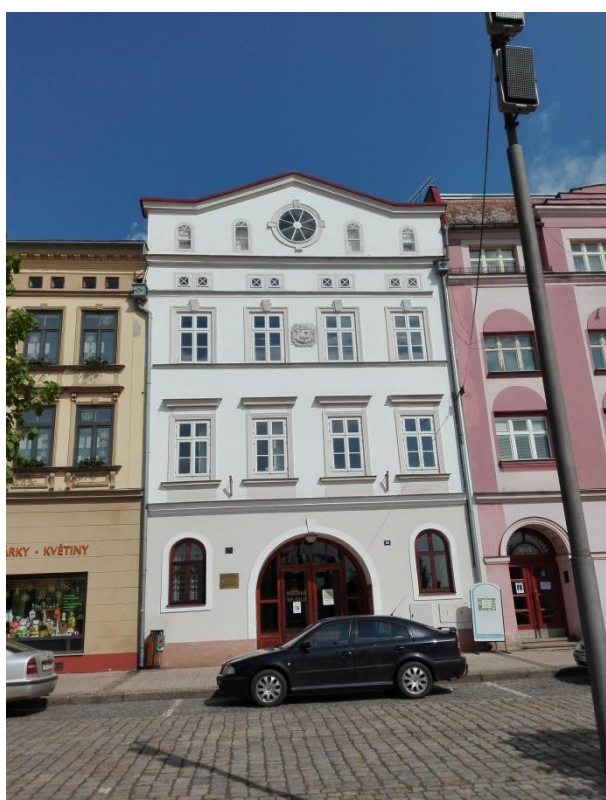
Příloha č. 24. Současný stav domu čp. 110 v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 25. Dům čp. 56, bývalé radnice v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 26. Dům čp. 54, Městské divadlo v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 27. Dům čp. 167 v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 28. Interiér domu čp.167 v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

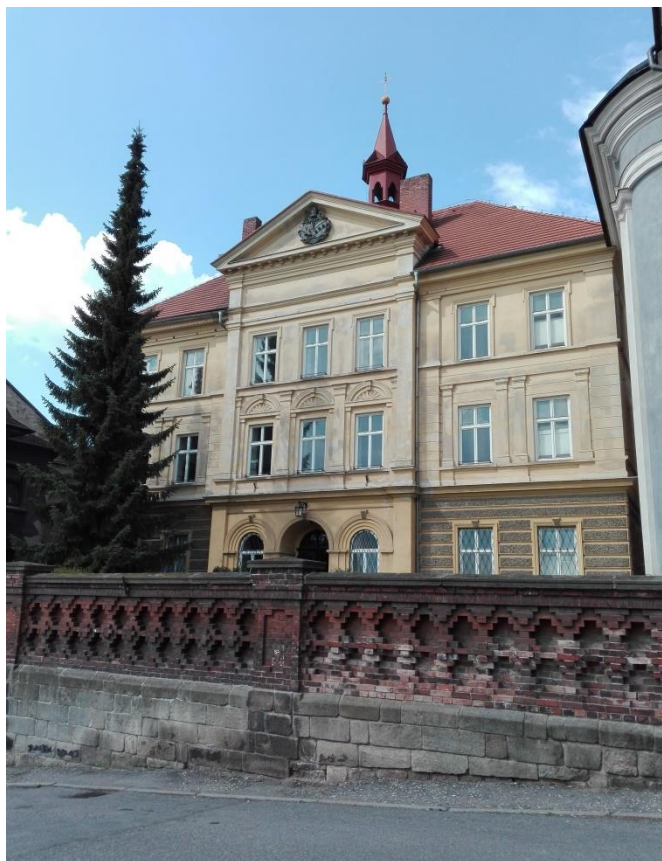
Příloha č. 29. Dům čp. 168 v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 30. Kostel sv. Václava v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 31. Budova čp. 89. Dnes se zde nachází základní umělecká škola v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

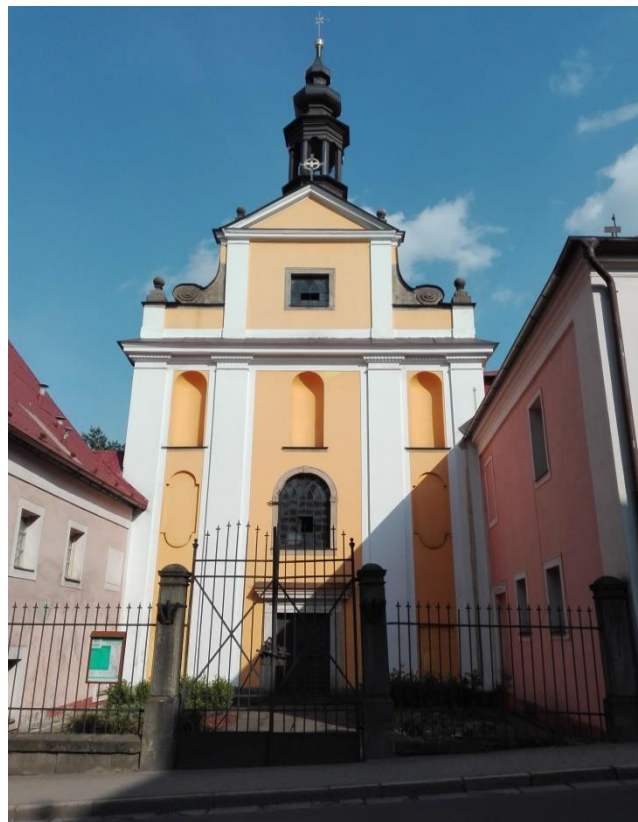
Příloha č. 32. Fotopohlednice z roku 1938. Hostinec Na Ostrém rohu, který byl stržen v 60. letech 20 stol.

Zdroj: BERGMANN, Petr. *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf historischen Abbildungen*. Starostín: Broumovsko Organic, 2013, s. 228.

Příloha č. 33. V současné době se na místě bývalého hostince Na Ostrém rohu nachází park.

Foto: B. Hanousková, 2016

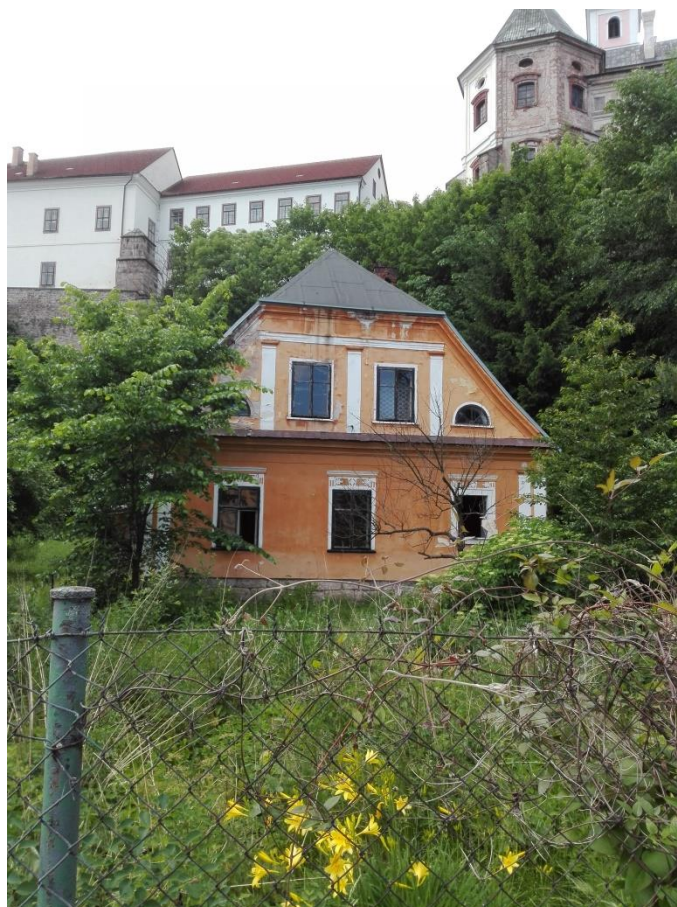
Příloha č. 34. Kostel sv. Ducha v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 35. Dům čp. 57 v ulici Na Příkopech v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 36. Objekt čp. 39 v ulici Na Příkopech v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 37. Pohled na bývalou koželužnu. Dnes obytný dům čp. 68 v ulici Tyršova v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 38. Pohlednice zobrazující Broumov v roce 1917. V popředí nalezneme Stowasserovu vilu.

Zdroj: BERGMANN, Petr. *Broumovsko na historických zobrazeních: Die Region Braunau auf historischen Abbildungen*. Starostín: Broumovsko Organic, 2013, s. 225.

Příloha č. 39. Pohled na průčelí Stowasserovi vily v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 40. Hřbitovní kostel Panny Marie v Broumově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 41. Pohled na průčelí kostela Zmrtvýchvstání ve Velké Vsi.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 42. Interiér kostela Zmrtvýchvstání ve Velké Vsi (v den konání *Noc kostelů* – 10. 6. 2016)

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 43. Kostel sv. Máří Magdalény v Božanově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 44. Objekt márnice v areálu kostela sv. Máří Magdalény v Božanově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 45. Areál hospodářské usedlosti čp. 227 v Božanově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 46. Statek čp. 263 v Božanově.

Foto: B. Hanousková, 2016

Příloha č. 47. Zemědělský dvůr čp. 289 v Božanově.

Foto: B. Hanousková, 2016